

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ.....	9
1.1. Поняття та значення адміністративно-правового статусу військових формувань.....	9
1.2. Особливості адміністративно-правового статусу Національної гвардії України як складової сектору безпеки і оборони.....	14
1.3. Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання статусу національних гвардій.....	22
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	31
2.1. Історичний розвиток та правові основи діяльності Національної гвардії України.....	31
2.2. Організаційна структура Національної гвардії України та її місце в системі органів безпеки і оборони.....	43
2.3. Повноваження та відповідальність Національної гвардії України в системі забезпечення національної безпеки.....	51
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ.....	59
3.1. Сучасні виклики та загрози, які впливають на діяльність Національної гвардії України.....	59
3.2. Прогалини в законодавчому регулюванні та шляхи їх усунення.....	69
3.3. Напрямки оптимізації адміністративно-правового статусу Національної гвардії в контексті зміцнення обороноздатності держави.....	78
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. Наразі тема адміністративно-правового статусу Національної гвардії України в системі сектору безпеки і оборони України є досить актуальною, адже війна, розпочата російською федерацією проти України триває вже понад 10 років. Національна гвардія України займає вагомe місце в системі оборони України.

Актуальність теми адміністративно-правового статусу Національної гвардії України в системі сектору безпеки і оборони України обумовлена низкою факторів, які безпосередньо впливають на забезпечення національної безпеки та обороноздатності країни.

В умовах сучасних викликів та загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх, зокрема у зв'язку з агресією росії та гібридними загрозами, ефективність і чіткість функціонування силових структур, зокрема Національної гвардії України, стає однією з основних умов стабільності, а також державної безпеки.

В умовах війни, коли Національна гвардія виконує численні завдання, що охоплюють як охорону громадського порядку, так і забезпечення обороноздатності країни, важливим є удосконалення її адміністративно-правового статусу. Це дозволить збільшити ефективність управлінських процесів, підвищити оперативність і мобільність сил, а також створити належні умови для їх ефективної взаємодії з іншими органами сектору безпеки і оборони.

Сучасний правовий контекст, зокрема нагальна потреба адаптувати нормативно-правову базу до сучасних змін, потребує детального аналізу адміністративно-правового статусу Національної гвардії, чіткої регламентації її прав та обов'язків у рамках сектору безпеки та оборони, що є важливим для забезпечення належного рівня державного управління в цій сфері.

Актуальність дослідження інституту адміністративно-правового статусу підрозділів Національної гвардії України як воєнізованого формування з

функціями правоохоронного органу, в системі сектору безпеки і оборони держави можна аргументувати наступним чином:

Національна гвардія України займається зміцненням обороноздатності держави. У сучасному світі, де багато країн стикаються з різними безпековими викликами, від внутрішнього вандалізму до зовнішньої агресії і тероризму, наявність ефективного та добре структурованого військового формування є ключовим елементом для забезпечення високого рівня національної та державної безпеки;

Національна гвардія України реформує сектор безпеки і оборони. Україна перебуває в процесі постійного оновлення та удосконалення свого сектору безпеки і оборони, щоб відповідати сучасним стандартам та викликам. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України є важливою ланкою цих реформ;

Міжнародна інтеграція України. Через активне співробітництво з міжнародними військовими організаціями, такими як НАТО, це є ще одною причиною вивчати та приводити національне військове законодавство у відповідність до міжнародних стандартів;

Національна гвардія України потребує правового регулювання свого статусу. Вивчення та удосконалення адміністративно-правового статусу Національної гвардії України сприяє забезпеченню законності і порядку у цій силовій структурі, особливо в контексті дотримання конституційних прав і свобод громадян, які несуть службу в Національній гвардії України.

Історія та еволюція Національної гвардії України, особливо в світлі останніх подій в Україні, несе важливі уроки щодо розвитку і ролі адміністративно-правового статусу військових формувань в динамічному політичному кліматі;

Внутрішня безпека України. Національна гвардія України грає ключову роль не тільки в обороні країни, але й у забезпеченні внутрішньої стабільності і порядку, що робить її статус актуальним питанням для адміністративно-правової науки і практики;

Захист прав та свобод військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України та членів їх сімей. Важливим аспектом є комплексний аналіз заходів соціального характеру, а також заходів правового захисту військовослужбовців Національної гвардії України, що впливає на їх морально-психологічний стан і ефективність виконання покладених завдань;

Також Національна гвардія України активно приймає участь в міжнародних військових операціях. Роль Нацгвардії в міжнародних операціях також підкреслює необхідність аналізу її адміністративно-правового статусу, оскільки міжнародне співробітництво вимагає чіткого визначення прав і обов'язків учасників;

Значення правової освіти. Освіта та підвищення правової обізнаності працівників та службовців військового формування є суттєвим для ефективного виконання їх службових обов'язків;

Національна гвардія здійснили немалий внесок для громадянського суспільства. Зростаюча роль громадянського суспільства в контролі над збройними силами та дотриманні прав людини ставить питання про потребу постійного перегляду та вдосконалення адміністративно-правового регулювання військового органу з функціями правоохоронного органу.

Метою дослідження є всебічний аналіз та систематизація адміністративно-правових основ діяльності Національної гвардії України, дослідження її правового статусу, визначення її місця та ролі в системі сектору безпеки і оборони країни, а також виявлення прогалин та розробка пропозицій щодо їх усунення і вдосконалення діючого законодавства.

Для досягнення мети наукового дослідження, потрібно визначити **завдання:**

1. Дослідити поняття та значення адміністративно-правового статусу військових формувань.
2. Визначити особливості адміністративно-правового статусу Національної гвардії України в системі сектору безпеки і оборони.

3. Охарактеризувати міжнародний досвід правового регулювання статусу національних гвардій інших країн.

4. Дослідити історичний розвиток та правові основи діяльності Національної гвардії України.

5. Визначити організаційну структуру Національної гвардії України та її місце в системі сектору безпеки і оборони.

6. Здійснити комплексний аналіз повноваження та відповідальність Національної гвардії України у забезпеченні національної безпеки.

7. Надати характеристику сучасних викликів та загроз, які впливають на діяльність Національної гвардії України.

8. З'ясувати прогалини в законодавчому регулюванні та шляхи їх усунення.

9. Дослідити напрямки оптимізації адміністративно-правового статусу Національної гвардії України в контексті зміцнення обороноздатності держави.

Об'єктом дослідження є сектор національної безпеки і державної оборони України в цілому, а також взаємодія та місце Національної гвардії України в цій системі.

Предметом дослідження є основні нормативні та підзаконні акти, які здійснюють регулювання інституту адміністративно-правового статусу підрозділів Національної гвардії, а також практичне застосування цих нормативів при забезпеченні національної безпеки і оборони держави.

Практичне значення наукового дослідження полягає в удосконаленні законодавства з питань адміністративно-правового статусу Національної гвардії України, підвищенні ефективності її діяльності, забезпеченні національної безпеки та створенні стабільності та правової впевненості.

Опис трудових функцій:

А. Застосування військового лідерства в службово-бойовій діяльності та бойових діях;

A1. Здатність формувати позитивний соціально-психологічний клімат і здійснювати ефективний вплив на особовий склад взводу, роти;

A1.31. Методи ефективного впливу на особовий склад окремого військового колективу;

A1.U1. Здійснювати ефективний вплив на особовий склад взводу, роти з використанням доцільних методів;

A1.K1. Застосовувати різні способи комунікації під час формування позитивного соціально-психологічного клімату та здійснення ефективного впливу на особовий склад взводу, роти;

A1.B1. Самостійно формувати позитивний соціально-психологічний клімат і здійснювати ефективний вплив на особовий склад взводу, роти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у глибокому аналізі статусу Національної гвардії України, виявленні проблем і розробці пропозицій для їх вирішення. Також вона включає порівняння з іншими силовими структурами та підготовку пропозицій для законодавчих змін.

Теоретичною основою даного дослідження є нормативно-правова база законодавства України, до якої входять закони України, укази Президента, накази, посадові інструкції та інші підзаконні акти, що відносяться до Національної гвардії України та її діяльності. А також наукові праці вчених, навчальні посібники, збірники наукових праць, підручники, дисертації та інші.

Методи дослідження. Дослідження включає вивчення законів, порівняльний аналіз, визначення різниць у діяльності сил безпеки та оборони, використання емпіричних методів для оцінки продуктивності Національної гвардії України, аналіз документів, експертні оцінки та правовий аналіз. Застосування цих методів дозволить отримати повний обсяг інформації щодо адміністративно-правового статусу Національної гвардії України й виявити основні тенденції та проблеми в цій галузі.

Нормативною основою роботи є закони, постанови та інші правові акти, що визначають діяльність Національної гвардії України. Серед них наявні Конституція України, закони про Національну гвардію України та

національну безпеку, які регулюють організацію та повноваження цієї установи. Доцільно також враховувати міжнародні стандарти та конвенції, які стосуються діяльності сил безпеки та оборони в Україні.

Структура наукової роботи. Наукова робота складається з вступу, трьох розділів, що містить в собі 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Апробація результатів роботи. Результати роботи були обговорені та схвалені на наступних семінарах, конференціях, круглих столах:

1. Мальцев В.В., Чубай Є.В. Проблемні аспекти адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. *Сучасні наукові тенденції в роботах молодих вчених: матеріали II наук.-прак. конф. НТ ЗВО КІ НГУ (Київ, 24 квіт. 2024 р.)*, Київ; Київський інститут Національної гвардії України, 2024. С.192-194.
2. Мальцев В.В., Чубай Є.В. Проблематика визначення правового статусу командувача Національної гвардії України. *Актуальні питання забезпечення безпекового середовища в Україні: матеріали всеукр. наук.-прак. конф. (Київ, 19 квіт. 2024 р.)*, Київ; Державний науково-дослідний інститут МВС, 2024 С.267-269.
3. Мальцев В.В., Чубай Є.В. Правовий статус Головного управління Національної гвардії України: Проблемний аспект. *Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки: матеріали II всеукр. наук.-прак. конф. (Київ, 25 жовт. 2024 р.)*, Київ; Київський інститут Національної гвардії України, 2024. С.184-187.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

1.1 Поняття та значення адміністративно-правового статусу військових формувань

Необхідно розпочати аналіз адміністративно-правового статусу військових формувань в Україні з того, що юридичний статус різного роду суб'єктів державного та національного управління є досить складним та багатоаспектним етапом, який слід дослідити та правильно врегулювати. Адміністративно-правовий статус є наслідковою категорією від поняття "правовий статус", яка в свою чергу, відображає юридичне положення різного роду суб'єктів. Такі суб'єкти можуть бути класифіковані як юридичні особи приватного або публічного права, в залежності від умов їх створення.

У доктрині адміністративного права класифікація адміністративно-правового статусу поділяється на загальний і спеціальний. Загальний адміністративно-правовий статус є притаманним усім суб'єктам державного управління, тоді як спеціальний адміністративно-правовий статус передбачає надання специфічних прав та обов'язків у певній сфері публічного управління або для виконання конкретних завдань. Спеціальний адміністративно-правовий статус формується на основі законодавства як результат державної волі та встановлюється нормативно-правовими актами відповідно до закону [1, с. 39-43].

У структурному плані, пропонується розглядати основні складові адміністративно-правового статусу як цілей, тобто, йдеться про мету діяльності органу влади, його компетенцію (права та повноваження). Зміст адміністративно-правового статусу акцентує функціональну роль і місце суб'єкта публічної адміністрації в системі управлінських відносин суспільства.

Вказується, що "адміністративно-правовий статус" може бути конкретизований в залежності від спеціалізації суб'єктів адміністративно-правових відносин. Навчально-наукове дослідження складових дає змогу правильно охарактеризувати особливості поняття адміністративно-правового статусу.

Першим основним аспектом юридичного становища військових формувань на території України є різноманіття власного предмету відповідальності. Як суб'єкти державного управління, військові адміністрації здійснюють цілий спектр пріоритетних завдань, які впливають з правового регулювання воєнного стану.

Ці завдання охоплюють захист від загроз, запобігання початку вторгнення або збройних конфліктів, гарантування національної безпеки, охорону державної незалежності та територіальної цілісності України, а також встановлення обмежень на конституційні права та свободи громадян і інтереси юридичних осіб згідно з Законом.

Згідно з пунктом 4 Закону України «Про введення воєнного стану», до завдань та функцій військових адміністрацій належить також виконання заходів з оборони, цивільного захисту, забезпечення громадської безпеки та порядку, охорони критичної інфраструктури, а також захист прав, свобод та законних інтересів громадян.

Оскільки кожне з цих завдань має вагому значущість, формулювання загальних та видових обов'язків вважається складним. Ми пропонуємо вважати загальним обов'язком обласних військових адміністрацій гідно та легітимно здійснювати організаційно-управлінське забезпечення виконання правового режиму воєнного стану в Україні. Видові обов'язки включають вищевказані завдання [2, с. 130-136].

Зазначена особливість підтверджується другою особливістю - тимчасовістю діяльності військових адміністрацій. Ця "тимчасовість" виправдувана через те, що воєнний стан чи стан війни повинен бути недовгостроким та непостійним заходом, який в свою чергу повністю

залежить від терміну та характеру збройного конфлікту або загрози нападу, тривалістю національним загрозам та викликам державній незалежності України та її територіальній цілісності.

Крім загроз військового характеру, непостійність та короткочасність також обумовлена порушенням принципу недоторканності прав і свобод людини, які відчуються суспільством. Цьому аспекту надається значення за кількома суттєвими обставинами.

По-перше, навіть під час воєнного стану залишається чинним конституційний принцип, згідно з яким держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, а також зберігається пріоритет забезпечення прав і свобод людини, як це передбачено статтею 3 Конституції.

По-друге, повноваження військових адміністрацій є тимчасовими, та на цьому закінчується їх привілегія як органу влади. Причиною тимчасовості військових адміністрацій є правовий режим воєнного стану, що згідно Конституції України є тимчасовим заходом, який в свою чергу залежить від тривалості та характеру збройної агресії.

Крім військової небезпеки, тимчасовість також обумовлена обмеженнями прав та свобод людини та громадянина, які впливають з вимог суспільства.

Третім важливим аспектом адміністративно-правового статусу військових адміністрацій є чітке розмежування обсягу їх адміністративних повноважень залежить від територіальних меж їхньої юрисдикції. Повноваження обласних військових державних адміністрацій призначені лише для відповідної території.

Якщо ж розглядати районні та обласні військові адміністрації, то такий підхід відповідає адміністративно-територіальному поділу в Україні і відображає загальний інтерес українського народу, згідно з Принципами цілісності та непорушності державної території України в межах чинного кордону [3, с. 226].

Крайня особливість юридичного становища обласних військових адміністрацій полягає в наявності конкретних повноважень, які визначаються нормативно-правовими та підзаконними актами. Дана особливість виражається в різноманітті змістовного тексту цих повноважень. Беручи до уваги, діючий Закон України "Про введення воєнного стану", деякі статті налічують в собі детальний перелік з 47 повноважень.

Хоча їх перерахування не має практичного сенсу, пропонується їх класифікувати за основними групами. Зокрема, пропонується виділити такі категорії повноважень залежно від їх характеру:

- правозастосовчий характер (відміна підзаконних актів, які затверджені всупереч Конституції України та іншим нормативно-правовим актам національного законодавства).

- стимулювання здійсненню організованої мобілізації військовозобов'язаних громадян на різні види служби, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України та інших військових формувань, організації навчальних та спеціальних військових зборів;

- організація розповсюдження підприємствам, установам та організаціям, незалежно від форми власності, розпорядження військового комісара про оголошення мобілізації, організацію та участь у здійсненні заходів, що стосуються мобілізаційної підготовки та цивільного захисту.

- забезпеченням централізованого короткострокового зберігання архівних матеріалів, які вже накопичені у процесі оформлення документів, що стосуються службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на відповідній території, а також інших архівних матеріалів, які не входять до складу Національного архівного фонду.

- організацією ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів; складанням та затвердженням місцевого бюджету, внесенням змін до нього, забезпеченням виконання відповідного бюджету;

- організація та керівництво (гарантування ефективного використання різноманітних ресурсів), підготовка та затвердження місцевих бюджетів,

внесення змін до них, контроль за їх виконанням, управління житлово-комунальним господарством, послугами торгівлі, транспорту та зв'язку, що перебувають у комунальній власності територіальних громад, забезпечення належного утримання та ефективної експлуатації, гарантуючи необхідний рівень і якість обслуговування населення, а також управління освітніми установами.

- аналіз інформації, що надходить від органів прокуратури та вищого керівництва Національної поліції України, щодо дотримання принципів легітимності, справедливості, боротьби з підвищеною кримінальною статистикою, забезпечення особистої безпеки громадян і охорони порядку на певних територіях; управління місцевим бюджетом, внесення змін до нього, забезпечення його виконання;

- регулювання надання пільг від сплати місцевих податків і зборів згідно з чинним законодавством, у відсутність рішення відповідної ради з цих питань; встановлення тарифів на різноманітні послуги в межах, передбачених законодавством, такі як побутові, комунальні, транспортні та інші послуги та інше [4, с. 39-43].

Слід враховувати, що така багатомовність функцій військових адміністрацій призначена, передусім, не для управління окремою сферою суспільних відносин, як у мирний час, а для забезпечення ефективного застосування правового режиму воєнного стану у всіх аспектах життєдіяльності суспільства та державного управління. Тому функціональне навантаження військових адміністрацій є унікальним, оскільки включає конкретні дії в рамках загальної державної діяльності.

Як певну особливість пропонуємо розрізняти адміністративно-правовий статус військових та військово-цивільних адміністрацій. Ці дві інституції потребують чіткого розмежування. Адміністративно-правовий статус військових адміністрацій визначається переважно Законом про воєнний стан, як було зазначено раніше.

З іншого боку, військово-цивільні адміністрації діють відповідно до Закону України "Про військово-цивільні адміністрації" від 03.02.2015 № 141-VIII та спрямовані на виконання функцій місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в умовах, визначених законодавством, у зонах, де здійснюється відсіч збройної агресії Російської Федерації [5].

Основна відмінність полягає у часових межах припинення повноважень. Ми погоджуємося з думкою О. Чепеля, який зазначає, що особливістю адміністративно-правового статусу є момент припинення повноважень цих адміністрацій: повноваження військово-цивільних адміністрацій населених пунктів, районних та обласних припиняються в день відкриття першої сесії новообраної ради, а також відповідно до Закону України «Про воєнний стан» у разі створення відповідної військової адміністрації. Натомість момент припинення повноважень військових адміністрацій не залежить від початку роботи органів місцевого самоврядування [6].

Вищезгадані характеристики адміністративно-правового статусу військових адміністрацій не є вичерпними. Правове становище військових адміністрацій також визначає особливий порядок їх взаємодії з органами державної влади та військовим командуванням, роль представників Збройних Сил України та вищого керівництва Збройними Силами в процесі діяльності і формування військових адміністрацій, а також специфіку фінансового та кадрового забезпечення, серед іншого. Проте основні складові адміністративно-правового статусу цих органів залишаються унікальними та визначаються специфічними умовами їх функціонування під час правового режиму воєнного стану [7, с. 184].

1.2 Особливості адміністративно-правового статусу Національної гвардії України як складової сектору безпеки і оборони

Національна гвардія України є одним з основних суб'єктів виконання правоохоронних функцій у державі. Ця функція може бути описана як сфера

діяльності, в межах якої уповноважені суб'єкти за допомогою спеціальних юридичних засобів забезпечують загальну охорону правопорядку, укріплюють законність, та гарантують права та свободи громадян.

Слід відзначити, що діяльність підрозділів Національної гвардії України має правоохоронний характер, оскільки має спрямування на здійснення захисту національних прав від порушень, і це дозволяє віднести Національну гвардію України до військових формувань з правоохоронними функціями та визначити правові форми виконання правоохоронних функцій у її діяльності. З цього можна зробити висновок, що діяльність Національної гвардії України переважно відбувається в межах управління державою в адміністративно-політичній сфері, що є об'єктом дослідження адміністративного права.

З цього випливає необхідність проведення наукового аналізу правового статусу Національної гвардії України в системі державного управління в цій сфері, оскільки законодавець визначив певні особливості: Національна гвардія України є військовим формуванням, що впливає на її внутрішню організацію; вона здійснює правоохоронні функції; вона є частиною системи Міністерства внутрішніх справ України – головного органу державного управління у сфері внутрішніх справ, що належить до адміністративно-політичної сфери; вона виконує завдання з захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства та держави від злочинних та інших протиправних дій [8, с. 145-153].

Особовий склад Національної гвардії співпрацює з іншими державними органами для забезпечення дотримання національної безпеки та організації захисту суверенітету та чинного територіального кордону держави. З цього можна зробити висновок, що Національна гвардія як військове формування з функціями правоохоронного органу, повинна мати особливий юридичний статус, адже її діяльність проводиться в ім'я держави та включає в себе всі законні засоби впливу держави на суспільні відносини, включаючи силу.

Робота підрозділів Національної гвардії тісно зв'язана із забезпеченням державної та національної безпеки, а також організації та упорядкування

внутрішніх справ. Отже, нормативно-правовий акт, що регулює діяльність Національної гвардії здійснює аналіз поняття та визначення адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. Перш за все, необхідно зосередити увагу на термінологічних особливостях даної категорії та відходити від таких термінів як "статус", "правовий статус", "правовий статус державного органу" і т.д.

У латинському перекладі слово "status" означає положення або стан чогось або когось. Згідно з юридичною енциклопедією, статус визначається як правове становище, тобто сукупність прав і обов'язків фізичної або юридичної особи.

Аналізуючи юридичну наукову літературу, можна дійти висновку, що терміни "статус" та "правовий статус" застосовуються стосовно фізичних осіб (як особа, громадянин, працівник правоохоронних органів, державний службовець, керівник) або юридичних осіб (органи державної влади та місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи та організації).

Також важливо відзначити, що саме термін "правовий статус" відображає характерні риси загального, та віддзеркалює прості характерні ознаки фізичних або юридичних осіб, у відношенні до других суб'єктів права та органів державної влади.

Отже, поняття «адміністративно-правовий статус» може бути розглянуте як одна зі складових загального терміну «правовий статус», який визначається конкретно до певного виду суб'єкту права – юридичної або фізичної особи. Окрім того, необхідно відзначити, що юридичні особи мають свою специфічну систему, яка дає змогу ідентифікувати державні органи, а також правоохоронні органи [9, с. 159-176].

Таким чином, треба зауважити позицію юридичного становища підрозділів Національної гвардії у визначеній системі (у відношенні системи юридичних становищ), відзначивши, що Національна гвардія є діючим військовим формуванням з функціями правоохоронного органу.

Адміністративно-правове становище являє собою сукупність прав, свобод і обов'язків особи, які впливають на взаємовідносини між громадянином, державою та суспільством. Вчені розрізняють "правовий статус" як сукупність прав, свобод, обов'язків і відповідальності, закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою, за якими індивід, будучи суб'єктом права, регулює свою поведінку в суспільстві.

Отже, можна зробити висновок, що елемент "статус" позначає положення суб'єкта в соціальній системі, що включає його права та обов'язки, а елемент "правовий" вказує на те, що ці права та обов'язки зафіксовані в нормативних актах, тобто вони відображаються в законодавстві.

Далі ми розглянемо значення адміністративно-правового статусу як складової загального статусу державних органів, звернувшись до наукових досліджень у галузі адміністративного права та державного управління. В. Б. Авер'янов відзначав, що необхідно розрізняти юридичний статус у ширшому та більш вузькому значенні (взаємозв'язок між цілим та його частинами).

Зокрема, повноваження є основним змістом адміністративно-правового статусу будь-якого органу чи організації, до якого приєднуються інші досить необхідні аспекти, такі як: завдання, функції, взаємодія з іншими органами (як у "вертикалі", так і у "горизонталі"), місце в ієрархії виконавчих органів, порядок вирішення організаційних та кадрових питань та інше [10].

Такий вчений як Ківалов С. у своїх роботах щодо адміністративно-правового статусу центральних виконавчих органів також визначає їх функції, завдання і компетенцію, але не наводить чіткого визначення або структури.

Необхідно звернути увагу на праці Б. М. Лазарева, який підкреслював, що правовий статус дає відповіді на такі питання:

а) до якого рівня належить даний орган: центральний, місцевий чи міжтериторіальний;

б) до якого виду органів він відноситься за змістом своєї діяльності: орган влади, орган управління, орган правосуддя, а також яке офіційне найменування має цей орган.

- в) хто його утворює, формує особовий склад;
- г) яким органам та інстанціям підпорядковується за правовим статусом;
- д) яка компетенція органу;
- є) які органи та інстанції підпорядковані військовому формуванню;
- ж) яка юридична сила актів даного органу;
- з) які джерела фінансування;
- і) чи володіє правами юридичної особи.

За словами Т.О. Коломоєць, статус у сфері адміністративного права визначається як набір прав і обов'язків, які закріплені нормами, що стосуються певного органу. Однією з ключових ознак отримання такого статусу є існування конкретних прав і обов'язків, які здійснюються як у межах адміністративно-правових відносин, так і за їх межами [11, с. 152-155].

Е. Е. Додіна у своїй роботі про юридичне становище громадських ініціатив описує як правовий та законний статус у відносинах із органами виконавчої гілки влади, який регулюється адміністративно-правовими та іншими нормами права. Отже, згідно з вищесказаним матеріалом можна зробити висновок, що обговорення адміністративного статусу Національної гвардії України можливе лише тоді, коли даний державний орган бере участь у адміністративно-правових відносинах.

Національна гвардія України здійснює свої повноваження в особливій сфері адміністративно-правових відносин — правоохоронних відносинах, що виникають під час застосування заходів адміністративного примусу та в разі вчинення правопорушень, зокрема адміністративних. Вона є частиною Міністерства внутрішніх справ України, яке виступає органом державного управління у сфері внутрішніх справ, відповідальним за захист прав і свобод людини та громадянина, охорону власності, конституційного ладу України, прав та законних інтересів підприємств, установ і організацій, підтримання правопорядку, профілактику та попередження правопорушень, а також за забезпечення обороноздатності держави [12, с. 32-35].

Це означає, що сили Національної гвардії входять у специфічний тип правових відносин в системі адміністративного права, а саме у правоохоронний тип, який є частиною механізму державного управління в адміністративно-політичній сфері. Основою цього статусу є адміністративна правоздатність Національної гвардії України. Складовими цієї правоздатності є потенційна можливість володіти правами і обов'язками в сфері державного управління (адміністративна правоздатність) та здійснювати ці права і обов'язки в межах цієї сфери (адміністративна дієздатність).

Щодо Національної гвардії, правомірність виникає з моменту створення суб'єкта. У випадку юридичної особи вона виникає з моменту видання акта про утворення її підрозділу, а припиняється — з моменту ліквідації суб'єкта. Тепер перейдемо до аналізу складових адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. Багато науковців виділяють кілька його компонентів. Наприклад, Н.В. Лебідь зазначає, що правовий статус органу держави та посади включає чотири основні елементи: цільовий блок, компетенцію, організаційний блок та відповідальність. Цільовий блок охоплює категорії "мета", "завдання", "функції".

А.А. Стародубцев також запропонував аналізувати правовий статус з таких аспектів:

- а) мета;
- б) структурно-організаційний;
- в) функції та повноваження;
- г) функціональний;
- д) відповідальність.

Що стосується правоохоронних органів, фахівці зробили подібні висновки щодо їх правового та адміністративно-правового статусу. А.М. Подоляк зазначив, що поняття правового статусу включає правосуб'єктність у поєднанні з іншими правами та обов'язками, і, таким чином, можна виділити склад адміністративно-правового статусу: компетенцію, застосування права, юридичну відповідальність. [13, с. 139-140].

С.Л. Курило зазначає, що адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ визначає їхнє місце в системі суспільних відносин і державного управління, що встановлюється державою через закріплення в нормах адміністративного законодавства їхніх завдань, функцій, повноважень та відповідальності, які реалізуються через відповідні адміністративно-правові відносини. Це також включає взаємодію у питаннях забезпечення громадської безпеки та порядку.

Отже, адміністративно-правовий статус Національної гвардії України визначає її правове становище в системі державного управління в адміністративно-політичній сфері через чітке визначення в чинному адміністративному законодавстві мети її створення, завдань, функцій, предметів відання, повноважень, гарантій діяльності та відповідальності, що дозволяє їй брати участь в адміністративно-правових відносинах.

Потрібно здійснити дослідження статусу Національної гвардії України, враховуючи його "блокову структуру", що складається з двох елементів. Кільцевий блок включає в себе призначення, задачі та прямі обов'язки в діяльності сил Національної гвардії.

Структурно-організаційний блок охоплює структуру центрального апарату та територіальних підрозділів, схему організаційного підпорядкування та розподілу функціональних повноважень. Організаційний блок визначає нормативні процедури створення, реорганізації та ліквідації Національної гвардії України, а також порядок її взаємодії з іншими учасниками відповідних правовідносин.

Компетенційний блок адміністративно-правового статусу Національної гвардії України включає її повноваження, що охоплюють права та обов'язки, а також визначає об'єкти, предмети і сфери суспільних відносин, на які поширюється її компетенція. Компетенційний блок адміністративно-правового статусу Національної гвардії України включає дві основні складові. Перша — це повноваження, що охоплюють відповідні права та обов'язки, а

друга — це об'єкти, предмети та сфери суспільних відносин, на які поширюється компетенція Національної гвардії України [14, с. 111-127].

Аналіз цільового блоку адміністративно-правового статусу Національної гвардії України передбачає визначення основних цілей, завдань та функцій цієї структури в системі державного управління. Цільовий блок включає:

1) Мета створення — забезпечення внутрішньої безпеки та правопорядку в Україні, а також участь у захисті держави від зовнішніх загроз.

2) Завдання — виконання правоохоронних функцій, боротьба з кримінальними правопорушеннями, охорона громадського порядку, участь у протидії терористичним актам та забезпечення військової обороноздатності.

3) Функції — здійснення охоронної діяльності, виконання завдань щодо забезпечення прав і свобод громадян, здійснення наглядових функцій, а також участь у виконанні мобілізаційних завдань. Таким чином, цільовий блок визначає основні напрями діяльності Національної гвардії України, що безпосередньо пов'язані з забезпеченням стабільності та безпеки в державі.

У Конституції України визначено, що права та свободи людини та їх гарантії визначають напрямок та зміст діяльності держави. Держава має основний обов'язок підтримувати та гарантувати права та свободи людини, а також відповідає перед нею за свою діяльність.

Ці принципи визначають мету роботи всіх органів влади, включаючи Національну гвардію України. Відповідно до Закону України "Про Національну гвардію України", її завдання полягають у захисті та охороні прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства та держави від злочинних та інших протиправних дій, а також у забезпеченні громадського порядку та безпеки.

Після дослідження законів про внутрішні війська, Національну гвардію та війська поліції в ряді країн, можна зазначити, що в них не прямо сформульована мета створення Національної гвардії. В українському законі також не зазначена конкретна мета, але враховуючи її роль у забезпеченні

законності та правопорядку, можна визначити, що головною метою Національної гвардії України є підвищення рівня законності та безпеки захисту прав, свобод та обов'язків людини та громадянина.

Щодо поняття "завдання", вони можуть бути передбачені в статті 1 Закону України "Про Національну гвардію України", який визначає її завдання, серед яких є захист та охорона життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства та держави від злочинних і інших протиправних дій, підтримка громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також участь у забезпеченні державної безпеки і захисті державного кордону, боротьба з терористичною діяльністю, нелегальними воєнізованими чи збройними формуваннями (групами), терористичними організаціями, організованими злочинними групами та злочинними організаціями [15, с. 139-140].

1.3 Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання статусу національних гвардій

Останні роки Україна активно працює над євроінтеграцією, що передбачає гармонізацію внутрішнього законодавства з законодавством Європейського Союзу. Це також охоплює адміністративно-правове регулювання міжнародного співробітництва органів та підрозділів Національної поліції та Національної гвардії. Така ситуація стимулює необхідність вивчення зарубіжного, зокрема європейського, досвіду у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності та міжнародного співробітництва різних військових утворень, національних правоохоронних та інших міжнародних правоохоронних установ, підприємств та організацій.

Дослідження процесу формування правових основ співробітництва поліції в провідних країнах, їх суттєві зміни та трансформації, сприятиме виокремленню основних напрямів для визначення концептуальних принципів удосконалення адміністративно-правового регулювання міжнародного

співробітництва органів і підрозділів Національної гвардії та Національної поліції України.

Національні гвардії є важливими елементами системи національної безпеки багатьох країн. Вони виконують широкий спектр завдань, від забезпечення громадського порядку до участі в міжнародних миротворчих операціях. Правовий статус національних гвардій у різних країнах варіюється в залежності від їхнього функціонального призначення, організаційної структури та специфіки національної безпеки. Далі вказано результати дослідження деяких прикладів міжнародного досвіду правового регулювання статусу національних гвардій.

У США Національна гвардія є частиною Збройних сил і складається з двох основних складових: армійської Національної гвардії та військово-повітряної Національної гвардії. Її роль є більш військовою, а не поліцейською, але в разі необхідності вона також може бути залучена до виконання внутрішніх завдань, таких як підтримка громадського порядку під час надзвичайних ситуацій або природних катастроф.

Правовий статус Національної гвардії США визначається за допомогою спеціального законодавства, зокрема Закону про національну оборону, який встановлює повноваження Національної гвардії для виконання як внутрішніх, так і зовнішніх завдань. У разі внутрішніх криз або катастроф вона підпорядковується губернаторам штатів, але під час війни або міжнародних конфліктів стає частиною регулярних Збройних сил і підпорядковується федеральному уряду.

У Мексиці Національна гвардія (Guardia Nacional) була створена в 2019 році для боротьби з організованою злочинністю та наркоторгівлею. Її правовий статус регулюється спеціальним законом, який надає Національній гвардії широкі повноваження щодо боротьби з насильницькою злочинністю та іншими загрозами внутрішній безпеці. Згідно з мексиканським законодавством, вона поєднує в собі елементи поліції та військових сил, що дозволяє їй ефективно реагувати на кримінальні загрози та підтримувати

правопорядок в країні. Мексиканська модель передбачає, що Національна гвардія буде здійснювати оперативне управління безпекою на місцевому рівні, а також координувати свої дії з іншими правоохоронними органами.

В Італії Національна гвардія (Carabinieri) є однією з основних сил правопорядку та частиною Збройних сил країни. Правовий статус Carabinieri визначається спеціальними законодавчими актами, що регулюють їхні функції в рамках як військової, так і поліцейської діяльності. Це означає, що в мирний час Carabinieri виконують функції забезпечення правопорядку, боротьби з організованою злочинністю, а також надають допомогу в управлінні надзвичайними ситуаціями. У разі військової загрози вони можуть бути переведені на військові завдання в складі Збройних сил.

Італійська модель також передбачає дві основні категорії: одні з гвардійців займаються поліцейськими функціями, а інші мають статус військових, що дозволяє їм виконувати більш широкий спектр завдань у разі необхідності. Законодавчі акти регулюють їхній статус і можливість виконання різних ролей в залежності від обставин.

У Франції Національна гвардія має давню історію і є частиною внутрішніх сил безпеки. Вона була відновлена у 2016 році, і її правовий статус регулюється законодавчими актами, що визначають роль національних сил у забезпеченні громадського порядку та безпеки. Французька Національна гвардія (Garde Nationale) є резервною структурою, яка складається з військовослужбовців, а також цивільних осіб, що виконують функції з охорони порядку на місцевому рівні. Головними завданнями є боротьба з тероризмом, підтримка громадського порядку та надання допомоги в кризових ситуаціях.

Згідно із французьким законодавством, гвардійці можуть бути залучені до різних видів діяльності, в тому числі для боротьби з тероризмом, участі в миротворчих місіях, а також підтримки місцевих поліцейських структур під час надзвичайних ситуацій. Їх правовий статус визначається як частина внутрішніх сил, що може включати в себе також військові функції у випадку військових загроз.

Французька модель правоохоронних органів поєднує як унікальні риси, так і загальні характеристики, характерні для правоохоронних систем багатьох європейських країн. По-перше, у Франції правоохоронні органи є частиною виконавчої влади і охоплюють різні сфери суспільних відносин, такі як внутрішні справи, фінанси, економіка, оборона тощо. По-друге, аналізуючи структуру та організацію правоохоронних органів Франції, слід зазначити, що країна має дві національні поліцейські сили:

- 1) Національну поліцію;
- 2) Національну жандармерію.

По-третє, у Франції існує Префектура поліції Парижа, яка є підрозділом Міністерства внутрішніх справ країни.

Перш за все, треба відзначити, що правоохоронна система Франції характеризується своєю централізованістю та ієрархічністю. Однак, особливістю цієї системи є той факт, що досить недавно французьке законодавство дозволило місцевим органам влади мати свої власні поліцейські сили - так звану муніципальну поліцію [16, с. 125-136].

Це свідчить про те, що правоохоронна система Франції поєднує як риси централізованої, так і децентралізованої моделі поліції, що дозволяє більш гнучко реагувати на поточні виклики. Такий підхід унікальний та є досить цікавим на фоні світових тенденцій та стандартів у сфері правоохоронних органів.

Наприклад, у Франції Національна поліція здійснює своє завдання під керівництвом Міністерства внутрішніх справ, тоді як Національна жандармерія діє у складі Міністерства оборони. Це означає, що Міністерство оборони залучене до правоохоронної діяльності через Національну жандармерію. Жандармерія може бути розглянута як військова поліція, чії офіцери краще озброєні та підготовлені порівняно з офіцерами Національної поліції. Окрім того, жандармерія виконує більш складні й небезпечні завдання, такі як забезпечення безпеки високопосадовців, аеропортів, морського транспорту та інших об'єктів.

Продовжуючи дослідження Національної жандармерії Франції, важливо відзначити, що згідно з французьким законодавством, жандармерія також здійснює правоохоронну діяльність у сільських населених пунктах, де чисельність населення не перевищує 10 000 осіб.

Національна жандармерія Франції, крім загальних поліцейських повноважень та обов'язків, пов'язаних із забезпеченням безпеки, також залучається до протидії загрозам тероризму, тюремним бунтам, захопленню заручників та серіям небезпечних злочинів. Варто відзначити, що за своєю природою та повноваженнями Національна жандармерія Франції нагадує Національну гвардію України, однак на відміну від французької жандармерії, Національна гвардія України підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України, а не Міністерству оборони України.

Продовжуючи дослідження, слід відзначити, що Національна поліція Франції має ширший спектр повноважень у порівнянні з Національною жандармерією Франції, котра володіє більш спеціалізованими функціями. Крім того, компетенція обох структур правоохоронних органів чітко визначена.

Основними завданнями Національної поліції є забезпечення громадського порядку в містах, безпека на дорогах та розслідування порушень законів, як адміністративної, так і кримінальної природи. Порівнюючи з Україною, можна відзначити, що Національна поліція Франції подібна до української поліції, тоді як Національна жандармерія Франції подібна до Національної гвардії України за своїми повноваженнями та рівнем озброєння [17, с. 87-90].

Необхідно розглянути різницю між Муніципальною поліцією Франції та Національною поліцією Франції. Водночас обидві ці організації є аналогічні Міністерству внутрішніх справ України.

У контексті Франції, Муніципальна поліція функціонує відповідно до місцевого законодавства та має спеціальні повноваження, надані місцевими владами. Основними завданнями цієї організації є патрулювання вулиць та

контроль дорожнього руху, але важливо відзначити, що у них немає права проводити кримінальні розслідування, на відміну від Національної поліції французької системи.

Розглядаючи цей аспект у контексті реформ в Україні, доцільно відмовитися від ідеї надання муніципальній поліції повноважень щодо розслідування злочинів, оскільки ці функції мають бути передані одній незалежній структурі – Центральному бюро розслідувань. Важливо також вивчити можливості адаптації французького досвіду для впровадження в Україні. Серед запропонованих варіантів – створення муніципальної поліції, яка складатиметься з цивільних осіб – муніципальних службовців, фінансуватиметься з місцевих бюджетів і буде підзвітною відповідним територіальним громадам.

Передача ключових функцій охорони громадського порядку муніципальній поліції на місцях може сприяти зменшенню обтяження діяльності Міністерства внутрішніх справ України. Це можливо лише при ухваленні Закону України "Про муніципальну поліцію та департаменти шерифа" [18, с. 67-71].

В законі має бути визначений процес відбору кандидатів на посади поліцейських з числа цивільного населення. Цілком логічно врегулювати у законі умови проведення відкритих конкурсів, екзаменів та процедуру оскарження рішень через суд. Учасникам конкурсів та екзаменів слід надати можливість спостерігати за проведенням веб-камерами в аудиторіях, щоб кожен зацікавлений учасник міг переконатися в об'єктивності та порівняти відповіді різних кандидатів на запитання екзамену.

Ще одним можливим шляхом для удосконалення правоохоронної системи в Україні є впровадження судової поліції за аналогією з французькою поліцією (*police judiciaire*), яка є частиною Національна поліція Франції (*Police Nationale*) згідно з французьким Кодексом кримінальної процедури (*Code de procedure penale*) виконує функції судової поліції, що включають проведення слідства та затримання підозрюваних, допити підозрюваних на різних етапах

розслідування кримінальних справ, збирання доказів та виконання ордерів на обшуки.

Передбачається, що створення судової поліції в складі національної поліції (Міністерства внутрішніх справ України) дозволить підвищити ефективність досудового та судового розгляду кримінальних справ завдяки поліпшенню координації між Центральним бюро розслідувань та судовою гілкою влади. Функції судової поліції мають бути чітко прописані в новому Законі України «Про національну поліцію України», оскільки вона повинна бути відокремлена як окрема структура в складі національної поліції.

Третьою пропозицією є створення в рамках МВС України окремої структури Національної поліції, яка візьме на себе функції забезпечення громадського порядку, які не можна передати муніципальній поліції з об'єктивних причин. Ці функції мають виконуватись під керівництвом і контролем виконавчої влади, включаючи регулювання дорожнього руху, забезпечення проходу вуличних демонстрацій та координацію дій поліції під час вуличних заворушень.

Згідно з Доннеллі, модельною для цієї структури у національній поліції (МВС України) може бути французька адміністративна поліція (*police administrative*), яка, за його словами, має значний вплив на ефективність муніципальної поліції, але не заміщає її функцій. При розробці законів про муніципальну та національну поліцію в Україні необхідно враховувати цей принцип.

Адміністративна поліція повинна виконувати вторинну роль у регулюванні різноманітних вуличних заходів. Основні обов'язки з забезпечення безпеки та громадського порядку мають бути покладені на муніципальну поліцію. Функції адміністративної поліції повинні бути чітко прописані в Законі України "Про національну поліцію України".

Четверта можливість для розвитку полягає у створенні спеціальних відділів в межах Національної гвардії України та МВС за зразком спеціальних

відділів Національної поліції Франції (RAID та GIPN) та Національної жандармерії Франції (GIGN).

Основними завданнями таких відділів є захист конституційного ладу, територіальна оборона, охорона державних органів влади та посадових осіб, проведення спеціальних операцій щодо нейтралізації злочинців, припинення масових заворушень тощо. Функції цих відділів слід чітко визначити в Законі України "Про Національну гвардію України".

Навчання спецпідрозділів Національної гвардії України за методами GIGN (Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale) могло б підвищити їхній професіоналізм і підготовленість до виконання оперативних завдань у різних умовах — як у великих містах, так і в малих населених пунктах, на полях, у горах або лісах. Таким чином, для України рекомендується впровадження новацій з французької системи правоохоронних органів, а саме:

1) Заснування муніципальної поліції, що складатиметься з цивільних осіб — муніципальних працівників, які фінансуватимуться з місцевих бюджетів і підпорядковуватимуться відповідним територіальним громадам;

2) Впровадження судової поліції в Україні за аналогією з французькою судовою поліцією (*police judiciaire*), що є частиною Національної поліції Франції (*Police Nationale*);

3) Створення в рамках Міністерства внутрішніх справ України окремої підрозділу Національної поліції, який обов'язково виконуватиме функції забезпечення громадського порядку, що з об'єктивних причин не можуть бути виконані муніципальною поліцією (*police administrative*).

4) Спеціалізовані підрозділи у складі Національної гвардії України та Міністерства внутрішніх справ повинні бути орієнтовані на модель спеціальних підрозділів Національної поліції Франції, таких як RAID та GIPN, а також Національної жандармерії Франції, зокрема GIGN. Програми підготовки українських підрозділів спеціального призначення повинні бути адаптовані до тренувальних програм RAID, GIPN та GIGN з урахуванням особливостей українського клімату та географічних умов [20, с. 36-43].

Отже, можна зробити висновок, що Положення «Про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України» від 16.06.2014 № 567 надає детальний опис адміністративно-правового статусу військових частин. Проте важливим аспектом, який не висвітлений, є адміністративна відповідальність, яку слід розглянути як теоретично, так і практично.

Загальне уявлення про юридичне становище військових частин Національної гвардії України може бути визначене як регламентована нормами адміністративного права цілісна, систематизована, загальна, універсальна концепція, яка включає об'єктивні елементи, які в свою чергу, наділяють окремими повноваженнями, виділяють місце та зазначають функції підрозділів Національної гвардії в контексті певних адміністративно-правових відносин, та підтверджують відмінні риси та порядок взаємодії між ними.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

2.1 Історичний розвиток та правові основи діяльності Національної гвардії України

Зміни, що відбуваються в суспільно-політичному житті нашої країни, ставлять наголос на необхідності пошуку ефективних заходів для реагування на загрози національній безпеці та територіальній цілісності держави. Це особливо актуально в умовах війни на сході України та боротьби з внутрішніми загрозами в інших регіонах, застосування правоохоронними органами воєнізованих повноважень стало необхідним, а їх структуру потрібно було уніфікувати.

У результаті, весною 2014 року була утворена Національна гвардія України. Зазначимо, що підрозділ з такою назвою вже функціонував в нашій країні протягом 9 років, але був ліквідований. Тому важливо провести аналіз статусу, повноважень та особливостей як минулих, так і нинішніх підрозділів Національної гвардії України, що є надзвичайно актуальним у контексті діяльності державних органів під час воєнних дій [21, с. 141-148].

В початковій фазі незалежності нашої країни було прийнято рішення створити Республіканську гвардію України на основі внутрішніх військ, управління якою покладалося на командування Республіканською гвардією України. Передбачалося ввести правову норму, згідно з якою командувач Республіканською гвардією України мав бути підтверджений Верховною Радою України та підпорядковуватися безпосередньо Голові Верховної Ради України.

11 жовтня 1991 року Верховна Рада України ухвалила Концепцію оборони та створення Збройних сил України, відповідно до якої планувалося

формування трьох родів військ: Сухопутних військ (війська наземної оборони), Військово-повітряних сил та Сил протиповітряної оборони (війська повітряної оборони), Військово-морських сил. До складу військ наземної оборони входили Прикордонні війська, Республіканська гвардія та війська цивільної оборони.

Згодом законодавець змінив назву цього підрозділу на Національну гвардію України. Проте основна ідея про те, що гвардія має бути елітним підрозділом, залишилася незмінною. Створення Національної гвардії на основі колишніх підрозділів внутрішніх військ СРСР було зумовлене відсутністю в Україні на той час збройних сил, здатних гарантувати захист конституційного ладу.

У результаті, в листопаді 1991 року було нормативно закріплено створення Національної гвардії України як державного збройного органу, основною метою якого стало забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності України, а також захист прав і свобод громадян від злочинних та інших антигромадських загроз [22].

Основними завданнями Національної гвардії були захист конституційного ладу та територіальної цілісності України від насильницьких дій, підтримка порядку під час надзвичайного стану, ліквідація наслідків аварій та стихійних лих, створення підрозділів для охорони державних об'єктів, надання допомоги прикордонним військам у затриманні порушників кордону та участь у бойових операціях для захисту країни, охорона дипломатичних представництв і участь в забезпеченні громадського порядку.

Національна гвардія України складалася з військовослужбовців за контрактом, так і за призовом згідно з Законом «Про загальний військовий обов'язок та службу». Контрактники укладали угоду на три роки. Для призовників термін служби в Національній гвардії не перевищував строків служби в Збройних силах України і був рівний їм.

Організаційно, Національна гвардія складалася з різних підрозділів, військових частин, навчальних закладів та учбових підрозділів, з урахуванням

її службового призначення. Командування Національною гвардією здійснював командувач, який призначався Верховною Радою України за пропозицією Президента.

У 1992 році було затверджено Положення про Головне управління командира Національної гвардії України, Положення про Військову раду Національної гвардії України та її склад, а також Положення про права та обов'язки особового складу Національної гвардії України. Таким чином, на особовий склад покладалися такі обов'язки:

1) брати участь у припиненні діяльності терористичних та диверсійно-розвідувальних груп, а також нелегальних збройних формувань;

2) у разі введення надзвичайного стану:

- забезпечувати підтримання правопорядку, громадської безпеки та захист прав громадян;

- охороняти і захищати стратегічно важливі об'єкти, що забезпечують нормальне функціонування життєдіяльності населення та роботи державних і економічних структур, згідно з переліком, затвердженим урядом України;

- контролювати порядок в'їзду та виїзду громадян, встановлюючи спеціальні регламенти.

3) надавати допомогу прикордонним військам у затриманні осіб, які порушують державний кордон України;

4) контролювати дотримання громадянами та посадовими особами встановлених правил спеціального режиму в зоні співпраці з прикордонними військами та правоохоронними органами, а також припиняти правопорушення;

5) забезпечувати зовнішню охорону приміщень дипломатичних і консульських установ іноземних держав, що знаходяться на території України;

6) брати участь у термінових заходах з ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійних лих, рятуванні людей та наданні їм допомоги, а також у здійсненні карантинних і санітарно-протиепідемічних заходів під час епідемій та інших надзвичайних ситуацій [24, с. 148-157].

На початку 1992 року Національна гвардія була розміщена в 12 областях України і налічувала понад 16 тисяч осіб, організованих у 14 підрозділів. До 1994 року її чисельність збільшилася до близько 60 тисяч. 26 січня 1993 року Верховна Рада України внесла зміни до Закону "Про Національну гвардію України", покладаючи на неї обов'язок забезпечення громадського порядку та визначаючи спільні обов'язки з органами внутрішніх справ щодо охорони громадського порядку в населених пунктах і під час масових громадсько-політичних, спортивних та інших заходів.

Крім того, Національна гвардія мала завдання припиняти масові безпорядки, спрямовані на насильницьку зміну конституційного ладу або порушення діяльності урядових органів, підприємств, установ та організацій. У 1995 році, з метою забезпечення оперативного управління та ефективного використання підрозділів Національної гвардії для захисту суверенітету України, вона була підпорядкована в оперативне управління Президентові України.

У 1997 році Національна гвардія України отримала функцію боротьби з тероризмом, і в її підрозділах спеціального призначення були створені окремі взводи та роти для протидії терористичним загрозам. У 1998 році чисельність Національної гвардії становила 26 600 військовослужбовців. З 1991 по 2000 рік Національна гвардія брала участь у ліквідації наслідків техногенних аварій, пожеж і повеней. Її підрозділи також забезпечували охорону державного кордону та прикордонної смуги на кількох напрямках, таких як Чернігівський, Сумський, Харківський, Донецький, Луганський, Луцький та Львівський, з метою боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою історичних цінностей, зброї та наркотиків.

У 2000 році Національну гвардію України було розпущено як окрему військову одиницю, а її особовий склад, техніка, озброєння, фонди та інше майно було передано до складу внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та Збройних сил України [25, с. 188-189].

Обов'язки щодо охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав на території України були передані Міністерству внутрішніх справ України. Ми погоджуємося з думкою А. В. Лунькова, що Національна гвардія України зіграла важливу роль у формуванні нашої державності. Однак, наприкінці свого існування вона майже не мала власної матеріально-технічної бази та чітко визначених функцій, фактично дублюючи всі силові структури, а її утримання стало значним навантаженням для державного бюджету.

Отже, розформування Національної гвардії України як окремої структури в період переходу було логічним та повністю обґрунтованим. Наразі Національна гвардія України функціонує як військове формування з правоохоронними функціями, що є частиною системи Міністерства внутрішніх справ України. Її створення було необхідним через загрози для територіальної цілісності України, викликані небезпекою для її суверенітету та потенційними спробами дестабілізувати ситуацію в країні через силовий сценарій.

Державі необхідний орган з правоохоронними функціями, здатний виконувати службово-бойові завдання як у мирний, так і у воєнний час. Наразі основними завданнями Національної гвардії України є захист конституційного ладу та територіальної цілісності країни від незаконних змін, забезпечення громадської безпеки та порядку під час масових заходів, а також охорона ядерних об'єктів та радіоактивних матеріалів:

- забезпечення безпеки органів державної влади, охорона дипломатичних місій, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні;

- участь у спеціальних операціях для нейтралізації збройних злочинців, припинення незаконної діяльності воєнізованих або збройних угруповань, організованих злочинних груп і організацій на території України, а також у заходах, спрямованих на запобігання терористичним актам.;

– участь у підтримці або відновленні правопорядку в районах, де виникають особливо складні надзвичайні ситуації техногенного чи природного характеру (стихійні лиха, катастрофи, великі пожежі, застосування засобів ураження, пандемії, епідемії тваринних хвороб та інші), що загрожують життю та здоров'ю населення;

– участь у відновленні конституційного ладу у випадках спроб захоплення державної влади чи насильницької зміни конституційного ладу, відновлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;

– забезпечення безпеки державних органів, охорона дипломатичних представництв, консульств іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні;

– участь у проведенні спеціальних операцій з нейтралізації збройних злочинців, припинення протиправних дій воєнізованих або збройних угруповань, організованих злочинних груп і організацій на території України, а також у заходах, спрямованих на запобігання терористичним акціям;

– участь у підтримці чи відновленні правопорядку в районах, де виникають особливо складні надзвичайні ситуації техногенного чи природного характеру (стихійні лиха, катастрофи, великі пожежі, застосування засобів ураження, пандемії, епідемії тваринних хвороб та інші), що становлять загрозу життю та здоров'ю населення;

– участь у відновленні конституційного ладу під час спроб захоплення державної влади чи насильницьких змін конституційного ладу, а також у відновленні діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [26, с. 38-43].

Міністр внутрішніх справ України відповідає за загальне керівництво Національною гвардією України в аспектах військово-політичного та адміністративного управління. Командувач Національної гвардії України здійснює безпосереднє військове керівництво, а його призначення та звільнення з посади здійснюється Верховною Радою України за поданням Президента України.

Організаційна структура підрозділів Національної гвардії включає військове управління, військові частини, з'єднання та військові підрозділи, авіаційні військові частини, органи забезпечення, навчальні заклади та інші військові структури.

Таким чином, можна зробити висновки щодо основних відмінностей у правовому статусі, завданнях та організаційній структурі Національної гвардії України 2014 року від підрозділів Національної гвардії, які існували у період з 1991 по 2000 рік.

Національна гвардія України була створена в рамках Міністерства внутрішніх справ України, використовуючи внутрішні війська, але не як окремий державний орган. Це стало можливим завдяки перенесенню окремих підрозділів до її підпорядкування системою повного заміщення та об'єднання військового формування та правоохоронного органу.

У сучасних умовах миру Національна гвардія України виконує правоохоронні функції в межах країни. Для цього її структура включає в себе військові частини та підрозділи, які забезпечують охорону громадського порядку. У попередній структурі ця функція мала вторинне значення, оскільки була сформульована як "участь в охороні громадського порядку" у Законі.

На сьогоднішній день Національну гвардію України слід розглядати як утворення, яка створена у 2014 році, була спеціально сформована для забезпечення внутрішньої безпеки країни, а не як військовий орган. Вона не виконує функції міліції та внутрішніх військ, як це було раніше, що стало однією з причин її реформування [27, с. 166-170].

Потрібно відзначити, що в новому законі контроль над Національною гвардією України виконується більш органічно та оперативно, відмінно від розформованих раніше підрозділів, де оперативне керівництво здійснював Президент України, Національна гвардія України є частиною системи державних правоохоронних органів. Вона складає невід'ємну частину цієї системи, а її військовослужбовці представляють окрему категорію державної служби – військових.

Ця категорія державної служби має специфічні ознаки, серед яких професійні обов'язки службовців, такі як захист життя і здоров'я громадян, забезпечення їх безпеки та підтримання встановленого порядку управління, охорона основних прав громадян і загальних інтересів, збереження матеріальних цінностей, підтримка громадського правопорядку, а також дотримання спеціальних дисциплінарних статутів і норм, що регулюють дисципліну.

Сучасний законодавчий та нормативний базис, який регулює функціонування Національної гвардії України, може не бути ідеальним, але він є більш повним у порівнянні з тим, що існувало в 90-х роках [28, с. 16-21].

Помічаючи вищезазначене, ми вважаємо за доцільне запропонувати певні зміни до чинного законодавства, які стосуються діяльності Національної гвардії України. По-перше, у Положенні про Міністерство внутрішніх справ України слід чітко окреслити повноваження Міністерства та його керівництва щодо адміністративного, політичного та безпосереднього управління Національною гвардією України.

По-друге, в поточному Законі України "Про Національну гвардію України" необхідно узгодити положення статей 2 і 12 шляхом виключення дублюючих або штучних та нелогічних положень. Наприклад, у статті 2 зазначається про "участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів", а у статті 12 - майже те ж саме, але з уточненням щодо вуличних походів; у пункті 4 статті 12 нелогічним є формулювання обов'язку Національної гвардії "забезпечувати охорону об'єктів, що охороняються Національною гвардією України" та інші подібні викладки.

Таблиця 1

Порівняння правового статусу підрозділів Національної гвардії України

	Національна гвардія України 1991–2000 рр.	Національна гвардія України 2014 р. – дотепер
1	2	3
Правовий статус	Державний військовий орган, сформований на основі внутрішніх військ.	Військова структура з повноваженнями правоохоронного органу, яка є частиною системи МВС
Кому підпорядковується	НГУ підпорядковується ВРУ	НГ входить до системи МВС України
Керівництво	Безпосереднє керівництво НГУ здійснює командуючий, який призначається ВРУ за поданням Президента України строком на 5 років	Міністр внутрішніх справ України здійснює військово-політичне та адміністративне керівництво НГУ. Безпосередньо військовим керівництвом НГУ займається командувач, який призначається та звільняється ВРУ за поданням Президента України.
Організаційна Структура	НГУ налічує в своїй структурі: з'єднання, військові частини, підрозділи, установи, військові навчальні заклади та навчальні підрозділи.	Організаційно Національна гвардія України включає: – органи військового управління; – військові частини (підрозділи), що забезпечують охорону важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав та міжнародних організацій в Україні; – з'єднання, військові частини та підрозділи, що займаються охороною громадського порядку; – підрозділи (загони) спеціального призначення; – військові частини оперативного призначення; –

		авіаційні військові частини та підрозділи зв'язку; - органи і підрозділи підтримки; – ВНЗ, ВВНЗ, навчальні військові частини (центри), бази, заклади та установи.
Основні завдання Національної гвардії України	– захист конституційного ладу України та її територіальної цілісності від спроб насильницьких змін; – участь у забезпеченні режиму надзвичайного стану відповідно до законодавства України; – участь у ліквідації наслідків аварій, катастроф та стихійних лих; – формування частин для охорони та оборони найважливіших державних об'єктів у період особливої потреби; – надання допомоги прикордонним військам у затриманні порушників державного кордону України силами підрозділів, розташованих в прикордонних районах; – участь у бойових діях для відбиття зовнішньої загрози та забезпечення безпеки України; – охорона дипломатичних і консульських представництв іноземних держав на території України; – забезпечення охорони громадського порядку	– захист конституційного ладу України та її територіальної цілісності від спроб насильницьких змін; – забезпечення громадської безпеки та охорони порядку, зокрема під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, а також участь у припиненні масових заворушень; – охорона органів державної влади; – захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів та спеціальних вантажів; – охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій на території України; – участь у заходах щодо припинення збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні; – участь у спеціальних операціях із нейтралізації озброєних злочинців.

Складено на основі джерела [29].

Підрозділи Національної гвардії були сформовані на основі підрозділів Внутрішніх військ та активістів Майдану. Вони стали першими, хто звільняв місцеві органи влади в східних регіонах України від проросійських бойовиків та прихильників "руської весни". Разом з добровольцями, зокрема учасниками Революції Гідності, вони зупинили поширення "російської агресії" на території України. Завдяки цьому, Нацгвардія забезпечила можливість Збройним Силам України провести мобілізацію та набрати здатності ефективно протистояти військовій агресії з боку регулярних російських військ.

Протягом п'яти років Національна гвардія України успішно пройшла складний шлях розвитку і формування. Основна увага була скерована на зміцнення військового компоненту.

Оперативні підрозділи Національної гвардії були створені за зразком підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України та були оснащені необхідною бронетехнікою та озброєнням. Окрім того, Нацгвардія значно посилила свою здатність забезпечувати правопорядок та безпеку громадян по всій території України, впроваджуючи передовий досвід аналогічних структур з Європи та світу.

Сьогодні Національна гвардія стала однією з ключових складових галузі безпеки та оборони України. Військовослужбовці Національної гвардії здатні виконувати службово-бойові завдання як у мирний час, так і під час кризових ситуацій чи у разі введення воєнного стану. Основною рисою сучасної Нацгвардії є її здатність оперативно переходити з одного режиму діяльності до іншого.

Сьогодні військовослужбовці Національної гвардії України виконують широкий спектр завдань як самостійно, так і в тісній співпраці з правоохоронними органами, Збройними силами України та іншими структурами сектору безпеки та оборони.

Національна гвардія України бере участь в бойових діях, охороняє державний кордон, бореться з кримінальними проявами, підтримує громадський порядок, захищає важливі об'єкти та органи державної влади, а

також здійснює конвоювання засуджених, а також здійснюють охорону дипломатичних представництв та консульських установ іноземних країн у різних місцях України, тимчасово забезпечує безпеку судів, органів та установ судової системи [30].

Національна гвардія України продовжує впроваджувати якісні зміни в системі управління відповідно до стратегічних напрямків розвитку. Її структура та склад подібні до військових формувань з аналогічними функціями у Європі.

Кабінет Міністрів України схвалив стратегію розвитку Національної гвардії України, яка окреслює ключові принципи та напрямки удосконалення цього мобільного та сучасного військового підрозділу в сфері безпеки та оборони країни.

Розвиток системи управління та системи зв'язку

Зміна системи підготовки військ

Розвиток системи логістики та медичного забезпечення

Розроблення системи управління та зв'язку включає:

- 1) уточнення завдань, повноважень та реформування органів військового керівництва;
- 2) удосконалення мережі командних пунктів через оснащення їх новітніми засобами зв'язку та автоматизації;
- 3) поліпшення системи захисту телекомунікаційних мереж;
- 4) розробка інформаційної системи для управління ресурсами [31, с. 67-71].

2.2 Організаційна структура Національної гвардії України та її місце в системі органів безпеки і оборони

Національна гвардія України знаходиться під управлінням Головного управління Національної гвардії, яке є частиною Міністерства внутрішніх справ України. У разі введення воєнного стану, Національна гвардія переходить під підпорядкування Верховного головнокомандувача.

Військові частини за своїм призначенням поділяються на такі:

- Гвардія наступу;
- Частини оперативного та спеціального призначення;
- Охорони громадського порядку;
- Конвойні;
- Змішані;
- Охорони особливо важливих державних об'єктів;
- Охорони АЕС;
- Охорони дипломатичних представництв;
- Авіація;
- Розформовані об'єднання [32, с. 24-31].

З метою модернізації органів військового керівництва Національної гвардії України, відповідно до угоди між Міністерством внутрішніх справ України та Національною гвардією Каліфорнії, були розроблені проекти організаційно-штатних структур НГУ, орієнтуючись на модель J-структури, прийняту в штабах держав-членів НАТО.

Для адаптації структури управління Національної гвардії України до стандартів країн НАТО в Головному управлінні НГУ були створені і введені до штату відповідні підрозділи:

1. Інспекцію (управління контролю діяльності військ);
2. Службу з питань запобігання та виявлення корупції;
3. Головного старшину;
4. Відділ радників;

5. Відділ психологічного забезпечення;
6. Відділ контролю за закупівлею товарів, робіт і послуг за державні кошти;
7. Службу гендерної інтеграції;
8. Відділ стратегічного та середньострокового планування та сумісності з військовими структурами НАТО;
9. Сформовано внутрішній аудит як незалежну структуру, підпорядковану командувачу НГУ;
10. Службу військового духовенства;
11. Службу цивільно-військового співробітництва та інформаційного забезпечення [33, с. 36-43].

В Національній гвардії України запроваджена ефективна система управління підрозділами. Було створено управління командних пунктів штабу Головного управління НГУ. У штабах територіальних управлінь організовані відділи командних пунктів, а в з'єднаннях та військових частинах оперативного призначення — відділення бойового управління.

У Головному управлінні Національної гвардії України був створений сучасний ситуаційний центр, який підключений до загальнонаціональної мережі ситуаційних центрів та оснащений основними засобами зв'язку, включаючи захищені канали зв'язку. Допоміжний пункт управління Головного управління Нацгвардії забезпечений сучасними спеціалізованими автомобілями, а також здійснюється постачання територіальних управлінь Національної гвардії новітньою спецтехнікою.

Національна гвардія України перейшла на використання умовних знаків Північноатлантичного Альянсу з метою уніфікації процесу оформлення оперативних (бойових) документів зі штабами Збройних сил України та військовими структурами країн-членів НАТО. Одночасно було розроблено та затверджено стандартизований та структурований набір графічних знаків, що враховує специфіку завдань, покладених на Національну гвардію України.

Система зв'язку Національної гвардії була модернізована, а інформаційно-телекомунікаційна мережа НГУ розширена за рахунок впровадження сучасних технологій для забезпечення захищеного зв'язку з військовими командуваннями та мобільними пунктами управління [34, с. 4-8].

Введено захищену цифрову радіозв'язкову систему на військовому рівні, що ґрунтується на сучасному радіозв'язковому обладнанні і забезпечує взаємодію з підрозділами сектору оборони та безпеки України. Розвинуто локальні комп'ютерні мережі в Головному управлінні та територіальних управліннях НГУ, що дозволяють використовувати інформаційні системи, зокрема електронний документообіг та внутрішню електронну пошту відомчого призначення.

Запроваджується автоматизована система управління військовими ресурсами "Сокіл", що включає підсистеми для обліку кадрів, організаційно-штатної структури, документообігу, логістичного забезпечення та геоінформаційної підтримки.

Створено управління спеціальних операцій в Головному управлінні НГУ, де кожне оперативно-територіальне об'єднання має власний загін спеціального призначення. Підрозділи оперативного призначення посилені танковими, артилерійськими, інженерними, протитанковими підрозділами та підрозділами протиповітряної оборони.

Було створено нову бригаду швидкого реагування Нацгвардії, яка повністю відповідає стандартам структури та управління військових підрозділів країн-членів НАТО. Штаби та особовий склад цієї бригади готуються згідно з сучасними стандартами і, здійснюючи ротацію, беруть участь у виконанні завдань в рамках операції Об'єднаних сил. Завдяки спільним проектам Нацгвардії України та Жандармерії Румунії була сформована окрема гірсько-патрульна рота, яка забезпечує безпеку в гірських районах, а також надає допомогу туристам та місцевим мешканцям у разі надзвичайних ситуацій [35, с. 36-43].

У оперативно-територіальних об'єднаннях, бригадах та полках оперативного призначення створено підрозділи розвідки спеціального призначення, оснащені сучасними засобами для розвідки, включаючи безпілотні авіаційні комплекси для проведення повітряної розвідки.

Ефективність роботи правоохоронних органів та військових формувань значною мірою залежить від управлінської системи, що координує їхні дії під час виконання завдань та функцій. Національна гвардія, яка виконує функції правоохоронного війська, забезпечує внутрішню безпеку та стабільність в державі і знаходиться під постійним контролем з боку різних органів влади.

З огляду на ієрархічну структуру суб'єктів управління НГУ, їх можна поділити на три категорії:

1) Загальнополітичні органи, які визначають державну політику в управлінні НГУ, такі як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України;

2) Органи, що реалізують політику держави щодо управління НГУ, серед яких Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Міністерство економічного розвитку України та місцеві органи виконавчої влади;

3) Недержавні органи управління, до яких відносяться громадські об'єднання, благодійні та волонтерські організації та інші.

Правові повноваження Верховної Ради України щодо управління військовою та правоохоронною діяльністю полягають у її винятковому праві приймати відповідні закони. Аналіз статті 85 Конституції України дає підстави стверджувати, що Верховна Рада України встановлює основи для управління Національною гвардією України.

До повноважень Верховної Ради України відносяться:

- визначення основ внутрішньої та зовнішньої політики;
- оголошення стану війни за пропозицією Президента України та укладення миру;

- затвердження рішень Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти країни;

- схвалення загальної структури, чисельності та функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України та інших військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України [36].

Законодавство України, що ухвалюється парламентом, встановлює основи національної безпеки, громадський порядок, правовий режим воєнного та надзвичайного стану, а також визначає Державний бюджет України.

Одним з ключових указів для Національної гвардії України є Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/15, що стосується рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про стратегію національної безпеки України". Цей указ визначає основи формування державної політики в сфері національної безпеки та розвитку сектора безпеки і оборони.

Згідно з пунктом 4.4 цієї стратегії, розвиток Національної гвардії України, яка має статус військового підрозділу та виконує правоохоронні функції, має бути орієнтований на підвищення її спроможностей у забезпеченні громадської безпеки, фізичному захисті критичної інфраструктури, участі в охороні та захисті державного кордону України, а також на підтримку операцій Збройних сил України в кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці.

Офіс Президента України також займається розробкою пропозицій щодо запобігання та усунення загроз національній безпеці України, забезпечує виконання Президентом України функцій керівництва в сфері національної безпеки та оборони, здійснює контроль за реалізацією заходів у цій галузі, а також над здійсненням функцій голови Ради національної безпеки і оборони України. Крім того, вона координує діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань і забезпечує взаємодію Президента з іншими органами державної влади [37, с. 57-62].

Першу групу суб'єктів управління неможливо уявити без участі Кабінету Міністрів України, оскільки він не лише формує державну політику в сфері військової та правоохоронної діяльності, а й безпосередньо відповідає за її втілення.

У сфері національної безпеки та обороноздатності Кабінет Міністрів України має такі повноваження:

- а) проведення заходів для зміцнення національної безпеки, розробка та затвердження відповідних державних програм;
- б) забезпечення обороноздатності України, постачання зброї для Збройних Сил та інших військових формувань, створених згідно з законом;
- в) управління єдиною системою цивільного захисту, підготовка національної економіки до мобілізації та перехід на робочий режим під час надзвичайного або воєнного стану.

Важливість нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України для управління Національною гвардією України можна продемонструвати через Державну цільову програму реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу.

Метою цієї програми є створення умов для підвищення ефективності оборонно-промислового комплексу, щоб задовольняти потреби Збройних Сил України та інших військових формувань у сучасній зброї та техніці. Вона також орієнтована на розвиток комплексної системи оборонно-промислового комплексу з урахуванням потреб як внутрішнього, так і зовнішнього ринків, забезпечуючи баланс між ними [38, с. 120-131].

Органи, що здійснюють управління та координацію під керівництвом Кабінету Міністрів України, включають МВС України, Міноборони України, Мінекономрозвитку України та інші. Процес регулювання різних аспектів діяльності Національної гвардії України здійснюється через Міністрів внутрішніх справ, оборони та економічного розвитку та торгівлі.

Особливу роль у системі управління НГУ займає МВС України, яке є головним органом, відповідальним за формування державної політики в галузі

захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, боротьби з злочинністю, забезпечення публічної безпеки та порядку, а також за інші важливі напрямки.

У процесі управління діяльністю НГУ Міністерство внутрішніх справ України здійснює такі заходи:

- 1) Забезпечення необхідними силами та засобами під час виконання функцій Національної гвардії України;
- 2) Організація високої бойової готовності та мобілізації сил НГУ;
- 3) Оптимальне використання сил і ресурсів НГУ під час проведення антитерористичних операцій;
- 4) Участь у науково-технічних дослідженнях та розробці новітніх технічних засобів для потреб НГУ;
- 5) Координація впровадження результатів наукових досліджень та розробок у практичну діяльність НГУ та інших відповідних напрямків. [39, с. 258-266].

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про Національну гвардію України», Міністр внутрішніх справ України здійснює виключне військово-політичне та адміністративне керівництво НГУ. Таким чином, законодавець визначає під військово-політичним керівництвом НГУ діяльність, що охоплює реалізацію державної політики у сфері Національної гвардії, а також встановлення політичних цілей, принципів і напрямів цієї діяльності.

Адміністративне керівництво НГУ полягає в організації та забезпеченні загальної діяльності, функціонування і розвитку Національної гвардії з метою ефективного виконання основних завдань у рамках державної політики. Ці терміни стали використовуватися в законодавстві після прийняття Закону України «Про Національну гвардію України» у 2014 році, який значно змінив розуміння компетенцій Міністра внутрішніх справ та впровадив новий підхід до управління військово-правоохоронною системою.

Згідно з законодавством, під час воєнного стану Національна гвардія України переходить під підпорядкування Міністерства оборони України. Для виконання конкретних завдань цього міністерства передбачено наступне:

- 1) організація підготовки та керівництва Національною гвардією щодо виконання заходів в умовах воєнного стану та завдань територіальної оборони, за винятком підрозділів, що займаються конвоюванням та охороною дипломатичних представництв;
- 2) узгодження програм розвитку Національної гвардії для виконання окремих оборонних функцій держави;
- 3) визначення процедур застосування національних стандартів та кодексів практики для забезпечення потреб Національної гвардії під час її підготовки та готовності до виконання завдань з оборони України;
- 4) затвердження вимог та розробка технічних регламентів у галузі військового озброєння та техніки для Збройних Сил України і Національної гвардії;
- 5) виконання інших повноважень у сфері оборони держави, визначених законом.

Генеральний штаб Збройних Сил України координує та контролює виконання завдань, які покладені на військові формування, зокрема на Національну гвардію України, згідно з законодавством України. Відповідно до Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011 № 406/2011, до його компетенції входить створення системи управління Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами, які підпорядковують органи військового управління в умовах надзвичайного періоду.

А також забезпечення її ефективного функціонування; передача наказів і директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України щодо оборони Збройними Силами України, іншим військовим формуванням, створеним відповідно до законодавства України, а також правоохоронним

органам, а в період надзвичайного стану — міністерствам і центральним органам виконавчої влади, організація виконання цих наказів і контроль за їх реалізацією тощо [40, с. 189].

2.3 Повноваження та відповідальність Національної гвардії України в системі забезпечення національної безпеки

Національна гвардія України є важливим елементом системи національної безпеки та оборони країни. Вона виконує низку ключових завдань у сфері забезпечення громадського порядку, охорони національної безпеки та територіальної цілісності держави. Вона має спеціальні повноваження, що дозволяють їй діяти в різних умовах, від реагування на надзвичайні ситуації до участі у міжнародних миротворчих місіях. У цьому контексті аналіз повноважень та відповідальності НГУ в умовах сучасних викликів національній безпеці є важливим для розуміння її ролі та ефективності.

Національна безпека забезпечується всіма ресурсами, доступними державі. Відповідно до основних положень теорії держави та права, вона гарантується в першу чергу через реалізацію внутрішньої політики у різних сферах суспільних відносин, а також через комплекс заходів економічного, політичного і воєнного характеру, що відповідають рівню загроз життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави.

Держава є головним суб'єктом забезпечення національної безпеки, виконуючи свої функції через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Для створення сприятливих умов для існування та розвитку українського народу, збереження і примноження його матеріальних і духовних цінностей, у державі постійно розробляється та вдосконалюється система правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері національної безпеки.

Нормативні положення забезпечують чітку визначеність і баланс компетенцій органів державної влади та управління, формування і розвиток уповноважених суб'єктів, що відповідають за національну безпеку, а також механізмів контролю і нагляду за їх діяльністю. Правові принципи є основними ідеями, закріпленими в законодавстві, що відображають природу управлінських процесів і відповідають певним законам. Принципи визначають не лише суть законодавства та відносин, але й те, як ми їх усвідомлюємо.

Це загальна концепція спостережень людини за об'єктивними законами та закономірностями, які визначають основні властивості, факти та ознаки, що є загальними принципами її діяльності [41, с. 28-36].

Як зазначив А. М. Колодій, принципи є зв'язуючим елементом між правом, політикою, економікою та духовним життям суспільства. Вони забезпечують єдність різних правових процесів, форм, теорій, ідей та концепцій, що становлять основу ефективної та якісної роботи будь-якого механізму правового регулювання. Крім того, реалізація правових норм формує механізм правового регулювання та має свою власну сутність, що включає й окремі принципи.

У діяльності Національної гвардії України реалізується принцип забезпечення громадського порядку, а також охорони життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів громадян. Цей принцип безпосередньо пов'язаний з гарантуванням прав і свобод людини, дотриманням законності та відповідальності, що визначають умови для здійснення прав і свобод громадян у повсякденній діяльності Нацгвардії.

Принципи позапартійності, безперервності та прозорості сприяють організаційній єдності підрозділів Національної гвардії України та її особового складу, визначаючи умови і засади для ефективного виконання завдань і функцій цієї структури.

Однією з ключових засад діяльності Нацгвардії є принцип аполітичності, що передбачає виконання військовослужбовцями та працівниками своїх

обов'язків без впливу політичних переконань, без участі в політичних процесах і підтримки політичних сил [42, с. 127].

Принцип безперервності вимагає, щоб військовослужбовці виконували свої обов'язки без перерв, незалежно від того, чи займаються вони безпосередньо виконанням завдання, чи здійснюють його опосередковано. Принцип прозорості у діяльності Національної гвардії України передбачає, що всі дії гвардійців мають бути відкритими та доступними для громадськості, зокрема під час виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням громадського порядку та безпеки.

Згідно з пунктом 1 частини 1 статті 13 Закону України «Про Національну гвардію України», військовослужбовці Національної гвардії мають право здійснювати превентивні та поліцейські заходи примусу під час виконання обов'язків з охорони громадського порядку відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію». Ця норма передбачає можливість для осіб, які дотримуються закону, звертатися до спеціалізованого законодавства, зокрема до Закону України «Про Національну поліцію».

Згідно з частиною 2 статті 30 цього закону, поліція має право застосовувати превентивні та примусові заходи для захисту прав і свобод людини, а також для попередження загроз громадській безпеці та порядку, припиняючи їх у межах своєї компетенції. Стаття 31 Закону України "Про Національну поліцію" визначає повний перелік запобіжних поліцейських заходів і основні вимоги щодо їх застосування. Серед таких запобіжних заходів є:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) допит особи;
- 3) поверхневий огляд та перевірка;
- 4) зупинка транспортного засобу;
- 5) вимога покинути певне місце та обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або речі;

- 7) доступ до житла чи іншого майна особи;
- 8) перевірка виконання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) використання технічних засобів для фото- та відеозйомки;
- 10) перевірка дотримання обмежень, встановлених законом для осіб під адміністративним наглядом та інших категорій;
- 11) поліцейський нагляд.

Оскільки пункт 1 частини 1 статті 13 Закону України «Про Національну гвардію України» передбачає проведення превентивних та поліцейських заходів згідно з вимогами Закону України «Про Національну поліцію», важливо, щоб військовослужбовці Національної гвардії ретельно дотримувалися встановлених вимог, що застосовуються до поліцейських заходів і самих поліцейських [43].

Перед застосуванням таких заходів, патрульний-військовослужбовець зобов'язаний повідомити особі причину їх вжиття, наприклад, вимогу пред'явити документи для перевірки, вказавши одну з підстав, визначених частиною 1 статті 32 Закону України «Про Національну поліцію», а також конкретні обставини, що підтверджують ці норми Закону.

Аналізуючи Закони України «Про Національну гвардію України» та «Про Національну поліцію», можна зробити висновок, що військовослужбовці Національної гвардії мають право застосовувати превентивні поліцейські заходи за умови дотримання вимог, визначених у Законі України «Про Національну поліцію». Порухення цих умов може призвести до незаконного застосування таких заходів. Особливу увагу слід звернути на правильність застосування військовослужбовцями заходів примусу з урахуванням зазначених умов.

Згідно з пунктом 1 статті 42 Закону України "Про Національну поліцію", поліція має право застосовувати фізичний вплив, спеціальні засоби та вогнепальну зброю під час виконання своїх обов'язків. Однак, поліцейський не має права вдаватися до примусових заходів, які не визначені законом.

Зі свого боку, пункт 1 статті 15 Закону України "Про Національну гвардію України" надає військовослужбовцям Національної гвардії право застосовувати фізичний вплив, спеціальні засоби та вогнепальну зброю тільки в виняткових випадках, дотримуючись умов, визначених законом [44, с. 190].

Незалежно від того, чи було це свідомо заплановано законодавцем, чи це стало випадковістю, заходи примусу, які застосовує поліція, повністю відповідають тим, що можуть використовувати військовослужбовці Національної гвардії під час виконання своїх обов'язків. Це підтверджується можливістю застосування фізичного впливу та, в певних випадках, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, озброєння та військово-технічних засобів згідно з законом.

Хоча порядок і умови застосування фізичної сили в обох випадках регулюються однаково, слід звернути увагу на особливості, що стосуються правил, видів і умов використання спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії, особливо під час підтримання громадського порядку.

Хоча військовослужбовці Національної гвардії використовують спеціальні засоби під час заходів з підтримання громадського порядку відповідно до статті 45, для них діє окремий Закон «Про Національну гвардію України». Згідно з частиною 2 статті 17 цього Закону, Кабінет Міністрів України встановлює Перелік та правила застосування спеціальних засобів. Це може створити правові ризики щодо використання таких засобів, оскільки їх застосування регулюється підзаконними актами. Також існує ймовірність виникнення суперечностей між Переліком і Правилами застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії, затвердженими постановою КМУ № 1024 від 20.12.2017, та пунктом 5 статті 42 Закону України «Про Національну поліцію».

Як зазначено в Постанові КМУ № 1024, існує 15 спеціальних засобів, які можуть бути використані, зокрема, деякі з них не передбачені в Законі «Про Національну поліцію», наприклад, засоби, що застосовують гумові або подібні металеві снаряди несмертельної дії.

Важливо також зазначити, що коли військовослужбовці Національної гвардії залучаються до забезпечення громадського порядку, використання спеціальних засобів здійснюється відповідно до статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» [45, с. 185].

Отже, правила використання спеціальних засобів дійсно регулюються статтею 45 Закону України "Про Національну поліцію". Згідно з цією нормою заборонено такі дії:

- 1) вдаряти гумовими (пластиковими) кийками по голові, шії, ключичній ділянці, статевим органам, попереку та животу;
- 2) під час використання засобів, що містять речовини слезоточивої та дратівної дії, стріляти у натовп, кидати гранати, а також застосовувати їх повторно у зоні впливу протягом часу дії цих речовин;
- 3) стріляти патронами, які мають гумову або подібну за своїми властивостями матеріалу несмертельної дії, з порушенням технічних вимог до відстані від особи та стрільби до окремих частин голови та тіла людини.
- 4) Використовувати водні гідравлічні справжнього при показнику температури повітря нижче +10°C [46, с. 210];
- 5) Використовувати засоби примусової зупинки транспортних засобів для призупинення руху мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспорту, що займається пасажирськими перевезеннями, а також використовувати такі засоби на гірських ділянках, місцях з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах та в тунелях;
- 6) Використовувати кайданки протягом більше ніж 2 годин безперервного використання або без послаблення їх тиску. Військовослужбовці Нацгвардії також повинні письмово повідомляти свого начальника про застосування спеціальних засобів до особи.

Виходячи з аналізу законодавства, можна зробити висновок, що існують ризики при використанні військовослужбовцями Нацгвардії для патрулювання. Тим не менш, в містах з високим рівнем злочинності такі дії

можуть бути обґрунтованими. Це може призвести до зменшення кількості правопорушень та підвищення довіри до правоохоронних органів, якщо патрульні строго дотримуватимуться законів України.

Отже, використання військовослужбовців Нацгвардії для забезпечення громадського порядку має бути винятковим, оскільки це суперечить стратегії реформування правоохоронних органів та недопустимою є використання військових формувань для забезпечення громадської безпеки, що є компетенцією Національної поліції

Національна гвардія України є важливим інститутом у системі національної безпеки, що відіграє ключову роль у забезпеченні громадського порядку, обороноздатності та захисті суверенітету держави. Розширення її повноважень та чітке визначення відповідальності дозволить Національній гвардії ефективно виконувати завдання в умовах поточних та майбутніх загроз, що сприятиме зміцненню національної безпеки України в цілому [47, с. 124-141].

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ

3.1 Сучасні виклики та загрози, які впливають на діяльність Національної гвардії України

Глобалізація призвела до підвищення ефективності неполітичних організацій, у той час як інформаційна революція збільшила кількість та силу мережових структур. Сучасна міжнародна злочинність в основному складається з мережових груп, які часто перемагають у протистоянні з державними установами, що ґрунтуються на ієрархічних принципах.

Національна гвардія України (НГУ) є важливою складовою частиною сектору безпеки та оборони країни. Вона виконує численні завдання, пов'язані з забезпеченням громадського порядку, боротьбою з організованою злочинністю, участю в антитерористичних операціях і захистом суверенітету України. Однак у сучасних умовах, з огляду на складну політичну та безпекову ситуацію в Україні, діяльність НГУ стикається з цілою низкою викликів та загроз.

Один із найбільших викликів для Національної гвардії — це триваюча військова агресія з боку Росії, яка розпочалася в 2014 році і продовжується до сьогодні. Війна на сході України, анексія Криму, а також загроза повномасштабної агресії з боку Росії змушують НГУ виконувати численні завдання, зокрема захист державного кордону, охорону стратегічних об'єктів і участь у контрдиверсійних та антитерористичних операціях.

В умовах гібридної війни, коли ворог застосовує не лише традиційні військові засоби, а й інформаційні, кібернетичні атаки, а також підтримує незаконні збройні формування, Національна гвардія повинна бути готовою до

широкого спектру дій. Одним із головних завдань є протидія терористичним загрозам, боротьба з диверсантами та бойовиками, що здійснюють саботажні дії на території України.

Внутрішня політична нестабільність і соціальні протести в Україні можуть ставати додатковим фактором ризику для Національної гвардії. Масові акції протесту, зокрема, можуть бути спричинені економічною кризою, соціальним невдоволенням або політичними кризами. НГУ повинна ефективно забезпечувати порядок під час таких заходів, при цьому дотримуючись прав людини і не допустити застосування надмірної сили.

Одним із важливих аспектів діяльності Національної гвардії є забезпечення її високого рівня технічного оснащення. Сучасні загрози вимагають від НГУ застосування передових технологій і новітніх засобів боротьби, зокрема в області кібербезпеки, розвідки, дронів, а також в сфері медичного забезпечення.

Служба в Національній гвардії часто супроводжується високими ризиками, фізичними та психологічними навантаженнями. Тому важливою загрозою є моральне виснаження військовослужбовців, соціальна невдоволеність умовами служби, недостатня мотивація та підтримка з боку держави. Відсутність належного соціального забезпечення та високий рівень стресу можуть призвести до зниження ефективності виконання завдань та збільшення кількості випадків дезертирства.

Однією з нових загроз є нелегальна міграція, яка може супроводжуватися злочинною діяльністю, контрабандою, проникненням терористичних елементів. Для НГУ це є ще одним важливим завданням — забезпечення охорони державного кордону та боротьба з незаконною міграцією та контрабандою, що здійснюється через східний кордон України.

Слабка законодавча база, що регулює діяльність Національної гвардії, є ще однією проблемою. Існують прогалини в законодавстві, які ускладнюють реалізацію завдань Національної гвардії. Необхідно адаптувати існуючі

нормативно-правові акти до нових умов і викликів, що з'являються на тлі глобальних та локальних загроз.

Національна гвардія України є одним з ключових елементів системи національної безпеки держави, і вона активно реагує на сучасні виклики та загрози. Проте в умовах гібридної війни, терористичних загроз, внутрішніх і зовнішніх конфліктів, а також необхідності модернізації і реформування, важливо забезпечити ефективну роботу цієї структури через вдосконалення законодавства, соціальну підтримку її співробітників, а також модернізацію технічного оснащення.

Транснаціональні злочинні організації мають практично необмежені можливості для хабарництва посадових осіб та набору прибічників. Хоча ці можливості наразі використовуються обмежено, проте у випадку потреби їх вплив на країну, а також її система має змогу стрімко підняти свій рівень, включаючи організацію вогневого конфлікту та опору владі, а також спроби повалення та знесення державного режиму.

Енергетична залежність спричиняє зростання витрат на будівництво інфраструктури, що відбувається менш ефективно порівняно з варіантом регіональної співпраці. Ця загроза для національної безпеки є постійною, з високим рівнем актуальності та тенденцією до посилення.

Зменшення результативності діяльності органів державного захисту (в усіх сферах). Як частина системи державного управління, органи державної безпеки та правопорядку відчують вплив загальних процесів, проте це виявляється у більш вираженому та концентрованому вигляді.

Умови, у яких відбувається зниження ефективності та самодискредитація державного апарату, спричиняють перекручення мотивації працівників правоохоронних органів, що призводить до погіршення відбору персоналу та збільшення тенденції до втрати професійної компетентності.

У таких умовах каральна функція цих органів охорони правопорядку стала корупційним інструментом; міжвідомчі конфлікти загострилися та стали

боротьбою За доступ до неконтрольованих важелів управління в політичних та економічних інтересах впливових внутрішньоелітних груп.

Безпека є основою національного виживання та розвитку в сучасному світі, і оскільки воєнні можливості держави є останнім засобом її забезпечення, дослідження в сфері національної безпеки фокусується на вивченні ролі, природи та напрямків змін загроз для державної безпеки [48, с.].

Зазвичай безпека розглядалася як зовнішній аспект, проте в умовах глобалізаційних процесів та змін у характері загроз, які мають транснаціональний характер, зростає інтерес до нових форм співпраці для забезпечення безпеки.

Захист території держави та безпека громадян залишаються основними пріоритетами, але тепер у роботі з управлінням загрозами звертається більше уваги на аспекти економіки, ніж раніше. Національна безпека стає більш збалансованою за рахунок урахування внутрішніх та міжнародних інтересів збереження звичайної стратегії розвитку та підвищення рівня розвитку української державності.

Основні компоненти системи національної безпеки, такі як національні інтереси та загрози, можуть бути використані для класифікації національної безпеки. Для ефективного забезпечення національної безпеки її можна поділити на різні категорії за відповідними сферами, такими як військова, політична, міжнародна, інформаційна, економічна, соціальна та екологічна безпека.

Актуальними залишаються внутрішні виклики та загрози національній безпеці в таких сферах, як економіка, соціальна сфера, енергетика, фінанси, інформація, екологія, продовольча безпека та інших аспектах функціонування держави. Окрім того, значний вплив на стан і рівень національної безпеки мають зовнішні загрози, що стосуються військової та міжнародної сфер.

Сучасна політична, соціальна та культурна обстановка в Україні та багатьох інших колишніх радянських країнах підштовхує нас докладніше

проаналізувати ці суспільства як складні системи на різних рівнях та визначити та уточнити основні поняття для подальших досліджень.

Особливо важливим для категоріального розуміння є поняття безпеки, оскільки воно є ключовою цінністю будь-якого суспільства, є як об'єктом суспільної діяльності та відображає її спрямованість, зміст та ефективність.

Проблема безпеки привертає увагу дослідників різних соціогуманітарних галузей, таких як філософія, політологія, соціологія та теорія державного управління, на сучасному етапі розвитку цих наук. Особливо активно ця тема досліджувалася з другої половини XX століття видатними вченими, такими як Зб. Бжезинський, Г. Кіссінджер, Р. Макнамара, Г. Моргентау, У. Перрі, С. Телбот, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та іншими, які вивчали національні інтереси, національну безпеку держав, а також систему загроз для безпеки особистості та суспільства.

Останніми роками поняття безпеки стало надзвичайно популярним і широко використовується, що часто ускладнює виділення сутності та меж застосування основних складових цього поняття. В умовах невинних змін суспільства все більше виникає потреба у конкретизації сутності та визначенні найважливіших категорій та дефініцій щодо проблеми національної безпеки, а також підтвердженні деяких висновків щодо ключових визначень на підставі емпіричних досліджень та визначенні найважливіших взаємозв'язків між явищами на різних рівнях у контексті питань безпеки.

На даний час, основними загрозами для національної та державної безпеки України та стабільності у суспільстві є такі загрози:

1) У галузі зовнішньої політики:

- порушення суверенітету України та її територіальної цілісності, претензії інших держав на її території;
- спроби зовнішніх акторів впливати на внутрішні справи України.
- військово-політична невизначеність, регіональні та локальні конфлікти в різних частинах світу, зокрема в безпосередній близькості до кордонів України.

2) у галузі національної безпеки:

- шпигунська та деструктивна діяльність іноземних спецслужб;
- небезпека від окремих груп та осіб, що загрожує національному суверенітету, територіальній цілісності, економічному, науково-технічному та оборонному потенціалу України, а також правам і свободам її громадян;
- поширення корупції і хабарництва в урядових структурах, злиття бізнесу та політики, організована злочинність;
- злочинна діяльність, що загрожує світовому миру та безпеці, зокрема поширення міжнародного тероризму;
- ризик використання ядерних та інших об'єктів для терористичних цілей на території України;
- загроза нелегального ввезення зброї, боєприпасів, вибухових речовин, засобів масового ураження, радіоактивних та наркотичних засобів;
- спроби створення незаконних збройних формувань та їх використання, а також спроби залучення військових і правоохоронних органів країни на користь певних сил;
- прояви сепаратизму, спроби автономізації певних регіонів України на етнічному ґрунті.

3) У військовій та прикордонній безпеці України виявляються наступні проблеми:

- поширення засобів масового ураження та шляхів їх доставки;
- недостатня ефективність існуючих структур та механізмів міжнародної безпеки та глобальної стабільності;
- нелегальна міграція;
- ризик залучення України до регіональних збройних конфліктів або протистоянь з іншими країнами.- збільшення військових сил та озброєнь інших держав біля кордонів України, що порушує баланс сил;
- загроза значного зниження рівня забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань сучасною військовою та спеціальною

технікою та озброєнням, що може призвести до зниження їх бойової готовності.

В сучасному контексті національної політики України в галузі національно-патріотичного виховання була розроблена комплексна нормативно-правова база. Зокрема, створено тріаду стратегічних документів: Стратегію національно-патріотичного виховання, План дій щодо її реалізації на 2020-2025 роки та Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання до 2025 року [49, с. 22-31].

Аналіз змістового наповнення Державної цільової соціальної програми виявляє ряд пріоритетних напрямків, серед яких особливу увагу приділено військово-патріотичному вихованню. Це завдання реалізується через комплекс заходів, спрямованих на формування оборонної свідомості громадян України. Крім того, програма передбачає діяльність, орієнтовану на підвищення соціального престижу військової та спеціальної державної служби, а також їх популяризацію серед населення.

Такий структурований підхід до національно-патріотичного виховання свідчить про системний характер державної політики у цій сфері та її орієнтацію на довгострокову перспективу розвитку громадянської свідомості та патріотизму в українському суспільстві.

Національна гвардія України являє собою унікальну інституцію в системі національної безпеки, що поєднує функції військового формування та правоохоронного органу. Відповідно до чинного законодавства, компетенції НГУ охоплюють широкий спектр завдань, які можна класифікувати за двома основними напрямками:

- 1) Реалізація правоохоронних функцій у межах внутрішньодержавної юрисдикції;
- 2) Участь у забезпеченні національної оборони, що включає: а) протидію збройній агресії проти України;
- 3) Виконання завдань у сфері територіальної оборони.

У контексті вищезазначених функціональних обов'язків, НГУ виступає активним суб'єктом у процесах національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання. Ця діяльність може розглядатися як інтегральний компонент загальнодержавної стратегії формування громадянської свідомості та патріотизму, що корелює з основними завданнями національної гвардії у сфері забезпечення національної безпеки та оборони.

Таким чином, роль НГУ у системі національно-патріотичного виховання є багатоаспектною та охоплює як практичну реалізацію функцій захисту держави, так і освітньо-виховну діяльність, спрямовану на формування патріотичної свідомості громадян України.

У сучасному геополітичному контексті Україна перебуває в стані збройного конфлікту, який у міжнародному дискурсі характеризується як "неоголошена війна". Концептуалізація цього терміну, згідно з лексикографічними джерелами, зокрема Великим тлумачним словником української мови, визначається як "конфлікт між країнами, який не оголошується офіційно".

З правової перспективи, аналіз цього феномену вимагає звернення до міжнародно-правових документів. Зокрема, стаття 8 bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду з Кампальськими змінами встановлює юридичну основу для визначення агресії.

Відповідно до цього документу, агресія інтерпретується як комплекс дій, що включають використання збройної сили однією країною проти суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності іншої країни. Крім того, це поняття охоплює будь-які інші форми втручання, що суперечать принципам, викладеним у Статуті Організації Об'єднаних Націй.

Таким чином, сучасна ситуація в Україні може бути охарактеризована як комплексний міжнародний конфлікт, що має ознаки "неоголошеної війни" та агресії згідно з міжнародно-правовими нормами. Це вимагає подальшого наукового аналізу та юридичної оцінки в контексті міжнародного права та геополітичних відносин [50].

У контексті подій 2014 року, а саме анексії Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, а також початку воєнних дій на території Донбасу, виникла правова колізія щодо офіційного статусу конфлікту між Україною та Російською Федерацією. Відповідно до нормативно-правової бази України, зокрема пункту 9 частини першої статті 85 та пункту 19 частини першої статті 106 Конституції України, а також статті 4 Закону України "Про оборону України", існували юридичні підстави для оголошення стану війни.

Ці законодавчі положення передбачають механізм реагування на збройну агресію проти України, що, згідно з юридичним тлумаченням, мало місце в зазначений період. Проте, незважаючи на наявність відповідної правової бази та фактичних обставин, які могли бути кваліфіковані як акт агресії, офіційного оголошення стану війни з боку української влади не відбулося.

Така ситуація створює прецедент для подальшого аналізу в контексті теорії та практики міжнародного права, конституційного права України, а також вивчення механізмів прийняття стратегічних рішень у кризових ситуаціях. Відсутність формального оголошення стану війни, незважаючи на наявність відповідних правових підстав, може бути предметом для глибшого дослідження політичних, дипломатичних та стратегічних факторів, що вплинули на прийняття такого рішення.

Наслідком відсутності офіційного оголошення стану війни стала низка правових та адміністративних колізій. Зокрема, спостерігалася неповна або неналежна реалізація державних гарантій, передбачених чинним законодавством для військовослужбовців під час виконання службово-бойових завдань. Це призвело до виникнення прецедентів, коли військовослужбовці були змушені відстоювати свої законні права та інтереси через судові інстанції.

Крім того, введення особливого періоду з 17 березня 2014 року та подальше введення правового режиму воєнного стану (спочатку з 26 листопада 2018 року на 30 днів, а згодом з 24 лютого 2022 року і до сьогодні) виявило ряд неузгодженостей та прогалин у функціонуванні механізмів державної влади.

Ці обставини створили унікальний прецедент у сфері конституційного та адміністративного права України.

Така ситуація формує Є основою для значної академічної дискусії та підкреслює важливість дослідження цієї проблеми. Зокрема, це стосується аналізу правових механізмів реагування на збройні конфлікти, ефективності існуючої нормативно-правової бази в умовах гібридних загроз, а також вивчення шляхів удосконалення системи державних гарантій для військовослужбовців.

Таким чином, комплексне дослідження цих аспектів може сприяти вдосконаленню законодавчої бази та практичних механізмів гарантування національної безпеки України в контексті сучасних геополітичних загроз.

Внутрішні загрози національній безпеці становлять серйозну небезпеку. Незважаючи на погіршення міжнародної ситуації, багато фахівців вважають, що для України на даний момент найважливішими є ризики та загрози, що виникають всередині держави, зокрема:

- відсутність здатності еліти розробити та втілити єдину стратегію розвитку через розкол політичних груп;
- злиття влади з бізнесом і високий рівень корупції;
- схильність еліт поступатися національними інтересами заради особистих вигод під впливом зовнішніх сил;
- слабкість і неефективність державних інститутів, неможливість забезпечити їх ефективну діяльність на всіх рівнях управління;
- внутрішня політична нестабільність;
- некомпетентність органів влади.
- Значні регіональні розбіжності в політичних та ідеологічних поглядах населення, що можуть призвести до соціального розколу і дезінтеграційних процесів;
- Високий рівень енерговитрат в економіці та критична залежність України від імпорту енергоресурсів;

- Економічна криза в Україні, спричинена світовою економічною рецесією, що може призвести до втрати частини економічного суверенітету;
- Зниження рівня доходів населення та зростання соціальної незадоволеності через поглиблення економічної кризи;
- Загроза виникнення авторитарного режиму;
- Екологічні ризики [51].

Експерти узагальнили, що головними внутрішніми загрозами для національної безпеки України є недостатнє єднання українського суспільства та його еліт, а також низька ефективність державного управління. Щодо зовнішніх загроз, що ставлять під загрозу безпеку країни, експерти виокремлюють наступні:

- Вплив світової економічної кризи, яка може призвести до скорочення експорту, що є ключовим для бюджетних надходжень, загрози втрати ринків збуту для традиційних українських товарів, таких як метал, хімічна продукція та сільськогосподарська продукція, втрати статусу транзитеру енергоресурсів, а також втрати частини економічного суверенітету через зміну власності стратегічних активів;
- Посилення політичної нестійкості у світі через заглиблення економічної кризи;
- Втрата незалежності та можливість перетворення України на інструмент у суперництві між США та Росією за вплив у регіоні.

3.2 Прогалини в законодавчому регулюванні та шляхи їх усунення

Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України є ключовим аспектом функціонування цього військового формування з правоохоронними функціями. В умовах сучасних викликів національній безпеці України, зокрема в контексті триваючого збройного конфлікту, питання чіткого законодавчого регулювання статусу НГУ набуває особливої значущості.

Прогалини в законодавчому регулюванні адміністративно-правового статусу Національної гвардії України можуть серйозно впливати на ефективність її функціонування, зокрема в умовах сучасних загроз національній безпеці. Серед основних прогалин та шляхів їх усунення можна виокремити такі:

1) Невизначеність та нечіткість правового статусу Національної гвардії України. Законодавство не завжди чітко визначає межі та сферу застосування повноважень Національної гвардії, зокрема в частині взаємодії з іншими силовими структурами та визначення її ролі в умовах надзвичайного чи воєнного стану. Шлях усунення даної прогалини вказано нижче:

- Розробка та прийняття нормативно-правових актів, що чітко регулюють повноваження Національної гвардії в різних ситуаціях (наприклад, під час надзвичайного чи воєнного стану).

- Внесення змін до чинних законів та постанов для уточнення її місця в системі сектору безпеки і оборони, зокрема визначення функцій і завдань на всіх етапах військової та поліційної діяльності.

2) Недостатня інтеграція Національної гвардії в систему оборони та безпеки. У разі загострення безпекових загроз недостатньо чітко визначено місце Національної гвардії серед інших силових структур. Її співпраця з іншими правоохоронними органами та військовими підрозділами має бути більш структурованою. Шляхи усунення даної прогалини:

- Удосконалення законодавчої бази для забезпечення належної координації між Національною гвардією, Збройними силами України та іншими силовими структурами.

- Прийняття законодавчих актів, що регламентують співпрацю та взаємодію між різними відомствами на національному рівні.

3) Відсутність чітких стандартів для кадрової політики та соціального забезпечення військовослужбовців НГУ.

Проблеми в регулюванні соціальних гарантій та кадрових питань можуть негативно впливати на боєздатність та моральний стан особового складу. Шляхи усунення вищевказаної прогалини:

- Внесення змін до законодавства, що забезпечують належне соціальне забезпечення та мотивацію військовослужбовців.
- Розробка чіткої стратегії кадрової політики, яка враховує потреби та специфіку служби в Національній гвардії.

4) Недосконалість процедур управління та оперативної мобільності Національної гвардії. Під час надзвичайних ситуацій чи військових конфліктів оперативність та мобільність є критично важливими, однак існують проблеми з координуванням і швидкістю реакції Національної гвардії.

Шлях усунення даної прогалини в законодавчій базі:

- Удосконалення організаційно-управлінських процедур в Національній гвардії для покращення її оперативної мобільності.
- Визначення конкретних правил та стандартів для дій у разі швидких змін у безпековій ситуації, що дозволить оперативно реагувати на загрози.

5) Незважаючи на важливу роль Національної гвардії в забезпеченні національної безпеки, її роль у міжнародних місіях та у співпраці з іноземними партнерами не завжди чітко регламентована.

Шлях усунення вказаних прогалин визначається наступним етапом:

- Розробка та прийняття нормативних актів, які б чітко визначали повноваження Національної гвардії у рамках міжнародної співпраці.
- Удосконалення співпраці з міжнародними силами і забезпечення інтеграції Національної гвардії в загальну систему міжнародної безпеки.

Для підвищення ефективності Національної гвардії України необхідно значно вдосконалити законодавчі механізми, що регулюють її адміністративно-правовий статус. Це включає чітке визначення повноважень, інтеграцію в систему національної оборони та безпеки, а також забезпечення кадрової та соціальної підтримки військовослужбовців. Реалізація цих змін дозволить

значно зміцнити обороноздатність держави та забезпечити належний рівень безпеки.

У контексті аналізу функцій держави особливу увагу слід приділити правоохоронній функції, яка є фундаментальною для забезпечення правопорядку та законності в суспільстві. Ця функція може бути концептуалізована як специфічний напрям державної діяльності, в межах якого компетентні органи, застосовуючи спеціальний юридичний інструментарій, здійснюють комплексну охорону правової системи, сприяють зміцненню законності та правопорядку, а також забезпечують реалізацію та захист прав і свобод людини і громадянина.

У цьому контексті діяльність Національної гвардії України може бути класифікована як правоохоронна, оскільки її основна мета полягає у забезпеченні охорони правових норм та запобіганні їх порушенням. Це дає підстави для включення НГУ до системи правоохоронних органів держави.

Таке визначення статусу НГУ створює підґрунтя для подальшого аналізу правових форм реалізації її функцій. Ці форми можуть включати, але не обмежуватися:

- 1) Нормативно-правовою діяльністю, спрямованою на розробку та імплементацію відповідних законодавчих актів та підзаконних нормативних документів;
- 2) Оперативно-службовою діяльністю, яка передбачає безпосереднє виконання завдань Національної гвардії України щодо забезпечення громадського порядку та охорони національної безпеки.;
- 3) Адміністративно-юрисдикційною діяльністю, що включає реалізацію повноважень щодо притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення в межах компетенції НГУ;
- 4) Превентивною діяльністю, спрямованою на запобігання правопорушенням та злочинам;
- 5) Інформаційно-аналітичною роботою, яка забезпечує прийняття обґрунтованих рішень в процесі виконання правоохоронних функцій.

Таким чином, аналіз правових форм реалізації функцій НГУ як правоохоронного органу дозволяє глибше зрозуміти механізми здійснення правоохоронної функції держави та визначити шляхи підвищення ефективності діяльності цього важливого елемента системи забезпечення національної безпеки України.

У контексті аналізу правових відносин особливу увагу слід приділити правоохоронним відносинам, які з'являються під час реалізації заходів адміністративного примусу та реагування на правопорушення, зокрема адміністративні. Ці відносини є ключовим аспектом функціонування правоохоронної системи держави.

Національна гвардія України як суб'єкт цих правовідносин інтегрована до структури Міністерства внутрішніх справ України (МВС). МВС, будучи центральним органом виконавчої влади у сфері внутрішніх справ, виконує ряд фундаментальних функцій державного управління. Ці функції охоплюють широкий спектр завдань, спрямованих на забезпечення внутрішньої безпеки та правопорядку в державі.

Основні цілі діяльності МВС, в реалізації яких бере участь НГУ, можна систематизувати наступним чином:

- Захист прав і свобод людини і громадянина, що є фундаментальним принципом правової держави;
- Охорона різних форм власності, що забезпечує економічну стабільність та розвиток;
- Захист конституційного ладу України, що є ключовим аспектом забезпечення державного суверенітету та національної безпеки;
- Забезпечення прав і законних інтересів юридичних осіб (підприємств, установ і організацій), що сприяє стабільному функціонуванню економічної та соціальної сфер;
- Підтримка встановленого правопорядку через комплекс превентивних та реактивних заходів;

- Реалізація профілактичних заходів та запобігання правопорушенням, що є важливим аспектом превентивної діяльності правоохоронних органів;
- Забезпечення обороноздатності країни, що в контексті діяльності Національної гвардії України набуває особливого значення, враховуючи її подвійне підпорядкування та специфіку завдань.

Таким чином, Національна гвардія України, як складова частина системи МВС, відіграє важливу роль у реалізації зазначених функцій, забезпечуючи комплексний підхід до вирішення завдань у сфері внутрішньої безпеки та правопорядку.

Це підкреслює необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює діяльність національної гвардії України, з метою підвищення ефективності її функціонування в системі забезпечення національної безпеки України [52].

Концептуалізація адміністративної правосуб'єктності Національної гвардії України ґрунтується на двох ключових компонентах: адміністративній правоздатності та адміністративній дієздатності.

Адміністративна правоздатність підрозділів Національної гвардії України може бути визначена як потенційна можливість набувати прав і обов'язків у сфері державного управління. Ця здатність є фундаментальною характеристикою, що визначає правовий статус НГУ як суб'єкта адміністративного права.

Адміністративна дієздатність, у свою чергу, представляє собою спроможність Національній гвардії реалізовувати надані їй права та виконувати покладені обов'язки в контексті державного управління. Ця складова правосуб'єктності є критично важливою для ефективного функціонування НГУ в системі органів виконавчої влади.

Темпоральний аспект адміністративної правоздатності НГУ характеризується специфічними моментами виникнення та припинення. Зокрема, правоздатність НГУ як юридичної особи виникає з моменту видання відповідного нормативно-правового акту про створення її структурного

підрозділу. Це може бути, наприклад, постанова Кабінету Міністрів України або наказ Міністра внутрішніх справ України, залежно від рівня та характеру створюваного підрозділу.

Припинення адміністративної правоздатності Національної гвардії України або її окремого підрозділу відбувається з моменту ліквідації відповідного суб'єкта. Процес ліквідації, як правило, регламентується спеціальними нормативно-правовими актами та передбачає низку юридичних процедур, спрямованих на припинення діяльності та правосуб'єктності відповідного органу.

Таким чином, адміністративна правосуб'єктність НГУ є комплексним правовим феноменом, який включає як потенційну здатність мати права і обов'язки (правоздатність), так і можливість їх реалізації (дієздатність) у сфері державного управління. Чітке розуміння цих аспектів є crucial для аналізу правового статусу НГУ та визначення меж її компетенції в системі органів виконавчої влади України.

Для уникнення конфліктів у законодавчих актах в період миру можна було б скористатися положеннями пункту 7 пункту 1 статті 1 Розділу I Закону України "Про правотворчу діяльність".

Проте, пункт 2 пункту 2 статті 1 Розділу I цього Закону чітко вказує на те, що законодавство не застосовується до суспільних відносин, які виникають у процесі оголошення загальної або часткової мобілізації, введення в Україні або окремих її регіонах воєнного стану, оголошення стану війни за рішенням Президента України та інших ситуацій, пов'язаних з національною обороною та зовнішньою політикою.

Отже, на сьогоднішній день у нас існує ситуація, коли військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти та призовники Національної гвардії України повинні знову проходити медичну комісію без оновленого переліку хвороб або чекати на видачу оновленого наказу Міністерства внутрішніх справ.

Цей факт явно вказує на проблеми в роботі механізмів державної влади та потребу у гармонізації нормативно-правових актів. Перша проблема, що виникла в кадровому потенціалі НГУ під час неоголошеної війни, полягає в тому, що персональні дані військовослужбовців у Територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки не були оновлені.

Це свідчить про несвоєчасний обмін інформацією між структурними підрозділами, що вказує на недоліки в роботі механізмів державної влади та слабку взаємодію. Для виправлення цієї ситуації військовослужбовцям необхідно самостійно, за допомогою власних технічних засобів, встановити застосунок "Резерв +", який дозволить оновити їх персональні дані.

Значення національної безпеки для країни та втілення її національних інтересів на даний момент набуває великого значення. Поняття національної безпеки стає все більш актуальним у засобах масової інформації, що породжує комплексне дослідження цієї теми фахівцями різних галузей.

Аналіз загроз і викликів, а також важливість концепції національної безпеки впливає з того, що це поняття є основою для розробки стратегій у сфері національної безпеки для кожної держави і визначає ключові інтереси націй при формуванні політики в цій сфері.

Усвідомлення сучасних загроз та викликів допомагає обґрунтувати завдання забезпечення національної безпеки, в тому числі й нашої держави.

Слід зауважити, що ідентифікація загроз безпеці держави зазвичай не є основною проблемою, оскільки їх можна визначити на підставі практики. Але розробка методів та інструментарію для боротьби з цими загрозами є складнішою задачею.

Однією з додаткових проблем є те, що ці загрози часто взаємопов'язані і впливають на безпекову ситуацію в комплексі. Крім того, вплив цих загроз може посилювати традиційні проблеми національної чи міжнародної безпеки. Глобалізаційні процеси та інформаційно-комунікативна революція розширюють можливості для розвитку "легальних" організацій та суспільних

інституцій, але також відкривають простір для деструктивного впливу на суспільство з боку організацій та угруповань.

Національна безпека України гарантується шляхом ретельної державної політики, яка відповідає прийнятим у встановленому порядку доктринам, концепціям, стратегіям і програмам у різних сферах, таких як політична, економічна, соціальна, військова, екологічна, науково-технічна, інформаційна та інші сфери.

Згідно з Конституцією та законами України, контроль за реалізацією заходів у сфері національної безпеки здійснюють Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Рада національної безпеки і оборони України.

Перспектива прийняття неприйнятного становища та реалізація політики активного нейтралітету викликає розбіжні думки серед експертів у питанні включення цих пунктів до Конституції України. Прихильники та противники цього кроку мають майже рівну кількість прихильників [53].

За перспективу неприйнятного статусу та серед аргументів на користь політики нейтралітету експерти зазначають такі пункти:

- Здатність зосередитися на захисті власних національних інтересів.
- Реалізація власної національної політики у військово-стратегічному та оборонному плануванні без врахування поглядів інших країн, але з огляду на поточні інтереси України.

За оцінками експертів, незалежний статус і нейтральна політика...можуть сприяти наступному:

- Підвищенню гармонії в суспільстві;
- Встановленню дружніх відносин з сусідніми країнами;
- Зменшенню загроз втручання у вже існуючі міждержавні конфлікти третіх країн;
- Підвищенню авторитету України на міжнародній арені;
- Забезпеченню безпеки та територіальної цілісності України.

Противники нейтралітету, вказуючи на складність його впровадження на практиці, зосереджують увагу на таких питаннях:

- Не можливість України забезпечити суверенітет та національну безпеку самостійно;
- Обмежені ресурси національної економіки для забезпечення ефективної оборонної політики.
- Невизнання нейтрального статусу України міжнародною спільнотою породжує труднощі.
- Проголошений нейтральний статус України фактично не має ваги.
- При закріпленні позиції позаблокового статусу та веденні політики активного нейтралітету в Конституції України можуть виникнути негативні наслідки, які включають:
 - Зниження обороноздатності України проти зовнішніх загроз;
 - Ослаблення впливу та позицій України на міжнародній арені;
 - Перетворення країни на "зону розмежування" між ворожими військовими блоками;
 - Посилення зовнішнього тиску на Україну та ризик офіційних територіальних претензій;
 - Значне зростання витрат на оборону. [54].

3.3 Напрямки оптимізації адміністративно-правового статусу Національної гвардії в контексті зміцнення обороноздатності держави

Для розробки напрямків оптимізації адміністративно-правового становища Національної гвардії України в рамках зміцнення обороноздатності держави, пропоную розглянути наступні ключові аспекти:

Удосконалення нормативно-правової бази:

- а) Розробка та прийняття комплексного закону "Про Національну гвардію України", який би детально регламентував усі аспекти її діяльності, зокрема в умовах особливого періоду та воєнного стану.

б) Гармонізація законодавства про НГУ з іншими правовими актами в галузі національної безпеки та оборони/

Оптимізація організаційної структури:

а) Створення спеціалізованих підрозділів НГУ для виконання специфічних завдань у сфері зміцнення обороноздатності.

б) Удосконалення механізмів взаємодії НГУ з іншими силовими структурами, зокрема зі Збройними Силами України.

Розширення функціональних можливостей:

а) Надання НГУ додаткових повноважень у сфері територіальної оборони.

б) Розвиток спроможностей НГУ щодо протидії гібридним загрозам та кіберзагрозам [55, с. 202].

Підвищення рівня підготовки кадрів:

а) Впровадження сучасних методик підготовки особового складу НГУ з урахуванням досвіду країн-членів НАТО.

б) Розвиток системи спеціалізованої підготовки офіцерів НГУ у сфері стратегічного планування та управління.

Модернізація матеріально-технічної бази:

а) Оснащення НГУ сучасними засобами зв'язку, розвідки та управління.

б) Забезпечення НГУ новітніми зразками озброєння та військової техніки, адаптованими до виконання специфічних завдань у сфері зміцнення обороноздатності.

Удосконалення механізмів координації та управління:

а) Розробка ефективної системи оперативного управління підрозділами НГУ в умовах кризових ситуацій.

б) Створення інтегрованої системи обміну інформацією між НГУ та іншими силовими структурами.

Розвиток міжнародного співробітництва:

а) Активізація участі НГУ у міжнародних навчаннях та миротворчих операціях.

б) Обмін досвідом з аналогічними структурами інших країн у сфері зміцнення обороноздатності.

Удосконалення системи мобілізаційної готовності:

а) Розробка механізмів швидкого нарощування чисельності НГУ в умовах особливого періоду.

б) Створення ефективної системи резерву НГУ та механізмів його оперативного залучення.

Підвищення рівня соціального захисту:

а) Розробка комплексної програми соціальний захист військовослужбовців НГУ та їхніх родин.

б) Впровадження системи мотивації для залучення, а також для утримання висококваліфікованих кадрів.

Розвиток науково-дослідної діяльності:

а) Створення спеціалізованих науково-дослідних підрозділів НГУ для розробки інноваційних підходів до зміцнення обороноздатності.

б) Стимулювання наукових досліджень у сфері вдосконалення тактики та стратегії діяльності НГУ.

Реалізація цих напрямків оптимізації юридичного становища сил Національної гвардії сприятиме підвищенню її ефективності у контексті зміцнення обороноздатності держави, забезпечуючи при цьому гнучкість та адаптивність до сучасних викликів у галузі державної безпеки.

Згідно зі статтею 17 Конституції України, оборона країни, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності є обов'язком Збройних Сил України. Забезпечення національної безпеки та охорона державного кордону покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи, чия діяльність регулюється законодавчими актами.

Військово-адміністративний потенціал Національної гвардії України складається з різних аспектів, які регулюються нормами військового та адміністративного права і залежать від адміністративно-правових режимів.

Цей потенціал включає в себе кількісні та якісні показники особового складу гвардії, спрямовані на виявлення, уникнення, локалізацію та зменшення негативного впливу з боку загарбника, а також виконання службово-бойових обов'язків у мирний та воєнний час [56, с. 202].

Під час російсько-українського збройного конфлікту, військовослужбовцям і резервістам при виконанні службово-бойових завдань необхідно проходити військово-лікарську комісію. Така вимога також існує для кандидатів на прийом на військову службу в рамках системи МВС та Національної гвардії України, відповідно до "Положення про діяльність медичної комісії МВС".

Того ж дня, з 4 травня 2024 року, набув чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист" від 21 березня 2024 року під номером 3621-IX.

Згідно з цим законом, військовослужбовці більше не мають статусу "обмежено придатний", а громадяни, які наразі мають цей статус, повинні пройти повторну військово-лікарську комісію протягом 9 місяців, до 4 лютого 2025 року. Водночас, 16 травня 2024 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 560 "Про проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період".

Через те, що Міністерство оборони України оновило список хвороб, пов'язаних з придатністю до військової служби, у своєму наказі No 262 в квітні 2024 року, виникла колізія з нормами діючого законодавства, оскільки Міністерство внутрішніх справ не провело подібних оновлень. В інших словах, "Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС" визначає статус "обмежено придатний".

Під час неоголошеної війни, у сферу проблем з кадровим потенціалом Національної гвардії України входять такі порушення, як включення некомпетентних осіб у бойові накази, недотримання службово-бойових завдань, однозначні рішення щодо збереження персоналу у зоні бойових дій

для отримання додаткової винагороди, недостатня оформлення звітної документації, що впливає на виплати військовослужбовцям, і неофіційне оформлення волонтерської допомоги.

Приховування інформації про незаконні відносини та професійні хвороби. Цей список не є вичерпним, оскільки в умовах неоголошеної війни людський фактор набуває особливого значення, а методи, технології, рівні та заходи управлінського впливу з боку державної влади вносять свої корективи до чинників, що впливають на ситуацію [57, с. 336-355].

Вплив кадрового потенціалу підрозділів Національної гвардії, який виконує визначені законом обов'язки, за визначеними цілями, весь час взаємодіє з конкретною документацією, її зміст, в певних умовах, може містити важливу інформацію або матеріали для внутрішнього використання.

У таких ситуаціях можуть виникнути загрози для конфіденційності, цілісності, доступності та технологічної безпеки. Методи, які забезпечують ці аспекти, можна умовно розділити на чотири підсистеми: управління доступом; криптографічна підсистема; система реєстрації та обліку; забезпечення цілісності.

Крім того, слід пам'ятати, що факторами, що впливають на управління персоналом, є мотивація, авторитет, організація робочого місця та інші аспекти. Технологія державного управлінського впливу здійснюється через інформацію, технічні засоби та людей (їх компетентність та кваліфікацію) на трьох рівнях реалізації - мікрорівень/тактичний, середній рівень/оперативний і макрорівень/стратегічний.

Методи взаємодії включають способи управлінського впливу на розвиток кадрового потенціалу з метою створення умов для його ефективного функціонування відповідно до напрямків державної політики. Контроль, обов'язки, заборони та субординація здійснюються як на формальних, так і на неформальних рівнях. Незалежно від рівня управлінського впливу та адміністративно-правових режимів, ці елементи передбачають спостереження і перевірку процесу функціонування та фактичного стану кадрового

потенціалу Національної гвардії України, визначення завдань для кадрового потенціалу, заборони на виконання певних дій та регулювання відносин між одиницями ієрархії, що ґрунтуються на правилах службової дисципліни [58, с. 341-346].

Дотримуючись принципів конституційності, тобто точного виконання вимог, встановлених Основним законом нашої держави – Конституцією України, рівноправності при виконанні повноважень (визнання ієрархічних одиниць як самостійних, незалежних та юридично рівних між собою), узгодження взаємних інтересів (інформування одна одної про плани роботи, організацію заходів, підготовку документів, а також координація дій для досягнення спільних цілей) та відмови від дій, які порушують компетенції ієрархічних одиниць (що можливо лише при правильному та чіткому застосуванні принципів конституційності, рівноправності та врахуванні загальнодержавних інтересів) [59].

Збираючи знання під час досліджень та враховуючи значущість міжнародної співпраці для ефективності механізмів державного управління загалом та Національної гвардії України зокрема, можна стверджувати, що загрози (як зовнішні, так і внутрішні), що виникають у процесах державного управління та діяльності, є важливими факторами впливу [60].

ВИСНОВКИ

Згідно встановлених завдань та мети дослідження, було визначено наступний висновок:

В першому розділі першого підрозділу автором було досліджено поняття адміністративно-правового статусу військових формувань. Адміністративно-правовий статус військових формувань є ключовим елементом у системі національної безпеки та оборони держави.

Він визначає правове положення цих структур, їхні права, обов'язки, відповідальність та місце в системі органів державної влади.

Основні аспекти адміністративно-правового статусу військових формувань включають:

- 1) законодавче регулювання: діяльність військових формувань чітко регламентується конституцією, законами та підзаконними актами;
- 2) організаційна структура: визначає ієрархію, підпорядкованість та взаємодію різних підрозділів;
- 3) компетенція: окреслює коло повноважень та завдань, які покладаються на військові формування;
- 4) відповідальність: встановлює межі та форми відповідальності за виконання чи невиконання покладених обов'язків;
- 5) гарантії діяльності: забезпечують належне функціонування військових формувань та соціальний захист їх особового складу.

Значення адміністративно-правового статусу військових формувань полягає в тому, що він:

- Забезпечує легітимність діяльності військових структур.
- Визначає межі їх повноважень та запобігає перевищенню влади.
- Сприяє ефективній взаємодії з іншими державними органами та цивільним суспільством.
- Гарантує дотримання прав і свобод громадян при виконанні військовими формуваннями своїх обов'язків.

- Створює правову основу для міжнародного співробітництва у військовій сфері.

Таким чином, чітке визначення та дотримання адміністративно-правового статусу військових формувань є необхідною умовою для забезпечення національної безпеки, підтримання обороноздатності держави та збереження конституційного ладу в рамках правової держави.

В першому розділі другого підрозділу автор описує та визначає особливості адміністративно-правового статусу Національної гвардії України як складової сектору безпеки і оборони.

Особливості адміністративно-правового статусу Національної гвардії України як складової сектору безпеки і оборони складають наступні елементи.

Правову основу адміністративно-правового статусу Національної гвардії України визначають такі нормативно-правові акти як Конституція України, Закон України "Про Національну гвардію України" та інші нормативно-правові акти.

Так як Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України, вона має особливість подвійного підпорядкування. Під час мирного часу або дії правового режиму надзвичайного стану НГУ підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України.

В умовах воєнного стану НГУ входить до складу Збройних Сил України та підпорядковується Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України.

Унікальність функцій підрозділів Національної гвардії України полягають в тому, що Національна гвардія України поєднує функції правоохоронного органу та військового формування, що робить її унікальною структурою в системі безпеки і оборони України.

Широкий спектр завдань також передбачає діяльність підрозділів Національної гвардії:

- Охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

- Охорона важливих державних об'єктів, дипломатичних представництв.
- Участь в антитерористичних операціях.
- Забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону.
- Участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану.
- Особливий порядок комплектування:

НГУ комплектується військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом та за призовом. Також до складу входять працівники, які уклали трудовий договір.

Фінансування здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та інших джерел, не заборонених законодавством. НГУ має власну систему матеріально-технічного забезпечення.

Таким чином, адміністративно-правовий статус Національної гвардії України характеризується комплексністю функцій, особливим підпорядкуванням, широкими повноваженнями та специфічною правовою регламентацією, що відображає її важливу роль у забезпеченні національної безпеки та обороноздатності України.

В першому розділі третьому підрозділі автор описує та вивчає міжнародний досвід визначення адміністративно-правового статусу військових формувань. Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання статусу національних гвардій демонструє різноманітність підходів у різних країнах.

Сполучені Штати Америки описуються такими фактами:

- 1) Національна гвардія США має подвійне підпорядкування: федеральному уряду та урядам штатів.
- 2) Регулюється федеральними законами та законами окремих штатів.
- 3) Виконує як військові, так і цивільні функції.
- 4) Може бути активована губернатором штату або президентом країни.
- 5) Бере участь у міжнародних операціях та внутрішніх місіях з ліквідації наслідків стихійних лих.

Франція тим часом має в своєму складі Національну жандармерію Франції яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями. Підпорядковується Міністерству внутрішніх справ, але зберігає військовий статус. Виконує функції поліції в сільській місцевості та невеликих містах. Має спеціальні підрозділи для боротьби з тероризмом та забезпечення громадського порядку.

Італія має в своєму спектрі оборони і безпеки - Карабінери (*Arma dei Carabinieri*) які є однією з чотирьох збройних сил Італії. Вони мають подвійне підпорядкування: Міністерству оборони та Міністерству внутрішніх справ. Виконують функції військової та цивільної поліції. Беруть участь у міжнародних миротворчих місіях.

Міжнародний досвід правового регулювання діяльності національних гвардій демонструє різноманітні підходи до організації та функціонування цих сил у контексті національної безпеки. У більшості країн національні гвардії займають особливе місце в системі забезпечення громадського порядку та стабільності, виконуючи як військові, так і поліцейські функції в залежності від потреб держави. При цьому правовий статус національних гвардій варіюється в залежності від конкретних завдань, які на них покладаються, та від організаційної структури країни.

З досвіду таких країн, як Франція, Італія, США, Мексика та Іспанія, видно, що правове регулювання статусу національних гвардій передбачає чітке визначення їхніх функцій, повноважень і меж взаємодії з іншими державними органами. У деяких країнах гвардії мають як правоохоронні, так і військові функції, що дозволяє їм гнучко реагувати на різні загрози, від внутрішніх безпекових до зовнішніх військових конфліктів.

Проте, незважаючи на спільні риси, кожна країна адаптує правовий статус національних гвардій відповідно до своїх специфічних умов і вимог. Це показує важливість контексту при формуванні правових норм, що регулюють діяльність цих органів, а також необхідність врахування сучасних загроз та викликів для національної безпеки.

Таким чином, вивчення міжнародного досвіду правового регулювання діяльності національних гвардій може бути корисним для вдосконалення законодавства та механізмів управління в Україні, що сприятиме підвищенню ефективності та адаптивності Національної гвардії України в умовах сучасних викликів безпеки.

Загальні тенденції у міжнародному досвіді:

1. Подвійне підпорядкування: більшість національних гвардій мають подвійне підпорядкування (цивільне та військове).
2. Гнучкість застосування: можуть бути використані як для внутрішніх, так і для зовнішніх завдань.
3. Правоохоронні функції: часто виконують роль поліції, особливо в сільській місцевості або під час надзвичайних ситуацій.
4. Військовий статус: зазвичай зберігають військовий статус, що дозволяє їм бути частиною збройних сил країни.
5. Спеціалізовані завдання: часто мають спеціалізовані підрозділи для боротьби з тероризмом, охорони важливих об'єктів тощо.
6. Законодавче регулювання: діяльність національних гвардій регулюється спеціальними законами, які визначають їх статус, повноваження та обов'язки.
7. Міжнародна співпраця: багато національних гвардій беруть участь у міжнародних миротворчих операціях та навчаннях.

Цей міжнародний досвід демонструє, що національні гвардії відіграють важливу роль у системі національної безпеки багатьох країн, поєднуючи військові та правоохоронні функції, що дозволяє ефективно реагувати на різноманітні загрози та виклики сучасного світу.

В другому розділі автор досконало окреслює історичний розвиток та правові основи діяльності Національної гвардії України.

Історичний розвиток Національної гвардії України (НГУ) можна розділити на кілька ключових етапів:

Етап створення (1991-1992): Він розпочався 4 листопада 1991 року - Верховна Рада України прийняла Закон "Про Національну гвардію України".

Січень 1992 року - офіційне формування НГУ на базі внутрішніх військ. Національна гвардія створювалася як військове формування, покликане захищати суверенітет України, її територіальну цілісність та конституційний лад.

Перший період функціонування (1992-2000): НГУ виконувала функції з охорони громадського порядку, важливих державних об'єктів та дипломатичних представництв. Брала участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Здійснювала антитерористичну діяльність.

У 1995-1996 роках чисельність НГУ досягла піку - близько 60 000 осіб. Етап розформування (2000): 11 січня 2000 року - Верховна Рада України прийняла Закон "Про розформування Національної гвардії України". Підрозділи НГУ були передані до складу внутрішніх військ МВС та Збройних Сил України. Причинами розформування називали економічні труднощі та дублювання функцій з іншими силовими структурами.

Етап відновлення (2014): 13 березня 2014 року - Верховна Рада України прийняла Закон "Про Національну гвардію України", який відновив діяльність НГУ. Відновлення було зумовлено необхідністю посилення обороноздатності держави в умовах агресії Росії. НГУ була створена на базі внутрішніх військ МВС України.

Сучасний етап розвитку (2014 - теперішній час): НГУ активно бере участь в антитерористичній операції (АТО) та операції Об'єднаних сил (ООС) на сході України. Здійснюється модернізація структури, озброєння та підготовки особового складу.

Впроваджуються стандарти НАТО. НГУ бере участь у міжнародних навчаннях та миротворчих місіях. 2022 рік - активна участь у відбитті повномасштабного вторгнення Росії. Ключовим завданням реформування Національної гвардії України розширення повноважень підрозділів

Національної гвардії. З часом НГУ отримала більше повноважень, зокрема в сфері протидії тероризму та захисту критичної інфраструктури.

Зміна підпорядкування: від прямого підпорядкування Верховній Раді (1991-2000) до підпорядкування Міністерству внутрішніх справ (з 2014). Інтеграція з міжнародними структурами: посилення співпраці з НАТО та участь у міжнародних навчаннях. Технічне переоснащення відбувається і досі, модернізація озброєння та техніки, особливо після 2014 року.

Професіоналізація: перехід від призовної до контрактної служби, підвищення рівня професійної підготовки. Розвиток спеціальних підрозділів: створення підрозділів спеціального призначення, зокрема для боротьби з тероризмом.

Посилення ролі в системі національної безпеки: особливо після 2014 року НГУ стала ключовим елементом у забезпеченні внутрішньої безпеки та територіальної оборони. Таким чином, історія Національної гвардії України відображає складний шлях становлення та розвитку цієї структури, її адаптацію до змінних умов безпекового середовища та поступове зростання її ролі в системі національної безпеки України.

Організаційна структура управління Національною гвардією України чітко описується в наступному підрозділі. Організаційна структура НГУ постійно вдосконалюється відповідно до змін у безпековому середовищі, нових викликів та загроз, а також з урахуванням досвіду, отриманого під час проведення операцій на сході України та протидії повномасштабній агресії Росії. Ця структура забезпечує ефективне виконання широкого спектру завдань, покладених на Національну гвардію України, від охорони громадського порядку до участі в обороні держави.

Національна гвардія України підпорядкована головному управлінню Національної гвардії України, яке знаходиться підпорядкуванням Міністерства внутрішніх справ України. Під час введення режиму воєнного стану Національна гвардія переходить в підпорядкування верховного головнокомандувача.

Територія України розділена на шість оперативно-територіальних зон, які становлять райони відповідальності оперативно-територіальних командувань «Західне», «Північне», «Східне», «Центральне», «Південне» і «Кримське». Крім того, військові частини розподілені за функціональним призначенням.

До складу оперативних командувань входять: Головне управління Національної гвардії України, Західне оперативно-територіальне об'єднання НГУ, Південне оперативно-територіальне об'єднання НГУ, Північне оперативно-територіальне об'єднання НГУ, Східне оперативно-територіальне об'єднання НГУ, Центральне оперативно-територіальне об'єднання НГУ, Кримське оперативно-територіальне об'єднання НГУ. Також до складу входять інші об'єднання, по типу частини безпосереднього підпорядкування.

В останньому розділі автор доцільно визначає та зосереджує увагу на прогалини та колізії в законодавстві стосовно визначення адміністративно-правового статусу підрозділів Національної гвардії України.

З розвитком Національної гвардії України необхідно підвищувати її здатність виконувати функції, передбачені законодавством, щоб вона могла ефективно забезпечувати національну безпеку та оборону відповідно до міжнародних стандартів і нових вимог. Одним із пріоритетних завдань її розвитку є впровадження вимог Закону України "Про національну безпеку України", внесення змін до законодавства про Національну гвардію та інших нормативно-правових актів для забезпечення відповідності сучасним вимогам, врахування досвіду та рекомендацій європейських країн.

Шляхи забезпечення національної безпеки в Україні визначено з урахуванням нових тенденцій у зовнішньому просторі навколо країни, які становлять серйозні загрози для державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державного кордону.

У зв'язку з цією ситуацією необхідно провести аналіз і внести відповідні зміни до ключових документів у галузі національної безпеки та оборони України, таких як Закон про основи національної безпеки, Закон про засади

внутрішньої і зовнішньої політики, Закон про Раду національної безпеки і оборони, а також Стратегія та Воєнна доктрина країни.

Оптимізація адміністративно-правового статусу Національної гвардії України є важливим кроком у зміцненні обороноздатності держави, оскільки дозволяє підвищити ефективність виконання її основних функцій, зокрема в охороні громадського порядку та забезпеченні національної безпеки.

Визначення чітких правових рамок і удосконалення механізмів взаємодії між Національною гвардією та іншими органами влади, а також узгодження процедур мобілізації та забезпечення належного соціального і правового захисту військовослужбовців, сприятиме покращенню оперативності та готовності підрозділів до виконання завдань у критичних ситуаціях.

Ключовими напрямками оптимізації є вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня підготовки особового складу, покращення матеріально-технічного забезпечення та встановлення чітких процедур для здійснення управлінських рішень. Також важливо зміцнити співпрацю з іншими силовими структурами та міжнародними партнерами, що дозволить забезпечити більш ефективне реагування на загрози національній безпеці.

Таким чином, стратегічний підхід до удосконалення адміністративно-правового статусу Національної гвардії України стане важливим елементом зміцнення обороноздатності держави та забезпечення її стабільності в умовах сучасних геополітичних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блінов О. А., Сластьоненко О. О. Нормативно-правове забезпечення та удосконалення фінансування психологічної реабілітації комбатантів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 5. С. 39–43
2. Денисюк С. Ф. Дослідження правової культури військовослужбовців Національної гвардії як чинник формування правової держави. *Juridical science*. 2021. № 2(104). С. 130–136
3. Потапенко С. Правовий статус територій територіальних громад у системі адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2021. № 2021/12. С. 226.
4. Коваль В. Правові гарантії як самостійний елемент адміністративно-правового статусу військовослужбовців: теоретично-практичний аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 2 (14). С. 39–43
5. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03.02.2015 р. № 141-VIII : станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>
6. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні": Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
7. Мота А. Адміністративно-правовий механізм ідентифікації нелегальних мігрантів, які виявляються органами Державної прикордонної служби України. *Право України*. 2018. № 2018/01. С. 184
8. Настюк В. Я., Коропатнік І. М., Карелін В. В. Розвиток та становлення механізму реалізації адміністративно-правового режиму цивільно-військового співробітництва в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 86. С. 145–153
9. Особливості військово-професійної підготовки фахівців сектору безпеки і оборони у провідних країнах Азії. *Збірник наукових праць*

Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2021. Т. 22, № 3. С. 159–176

10. Проблемні питання отримання статусу учасника АТО: thesis/ Г. В. Дядечко та ін. 2015.

11. Саунін Р. Адміністративно-правовий статус військових частин Національної гвардії України. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 12 (250). С. 152–155

12. Шамрай Б. М. Окремі питання парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод військовослужбовців збройних сил та інших військових формувань України. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2022. № 6(41). С. 32–35

13. Шопіна І., Котляренко О. Проблеми правового та організаційного забезпечення розвитку інформаційної культури військовослужбовців Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського.* 2021. С. 139–140

14. Beryslavska O. M. Структурно-функціональна характеристика системи управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва. *Scientific papers of the legislation institute of the verkhovna rada of ukraine.* 2019. № 4. С. 111–121.

15. Lutsenko Y. V. Правові засади формування та реалізації воєнної політики України. *Scientific papers of the legislation institute of the verkhovna rada of ukraine.* 2019. № 4. С. 130–136.

16. Тробюк Д. Організація охорони громадського порядку Національної жандармерії Франції та можливості її використання у Національній гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки.* 2020. Т. 79, № 1. С. 125–136.

17. Donnelly D. Municipal Policing in the European Union: Comparative Perspectives. D. Donnelly. Palgrave. Macmillan, 2013. P. 87-90

18. Орлов В. А. Сучасні проблеми становлення та розвитку муніципальної міліції в Україні. *Форум права*. 2013. № 3. С. 67-71.
19. Гатич Р. М. Актуальні питання управління у Національній гвардії України: master's thesis. 2018. С. 80-84
20. Горбач Д. О. Національна гвардія України: історія становлення та сучасний стан (порівняльно-правовий аналіз). *Право і безпека*. 2014. № 3 (54). С. 36–43.
21. Корнієнко Д. М. Генеза проблеми службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у науці та практиці Національної гвардії України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1(26). С. 145–148.
22. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII: станом на 19 трав. 2024 р.
23. Товма І., Ліпатов І. Оцінювання та прогнозування суспільно-політичної обстановки групою цивільно- військового співробітництва в інтересах виконання службово-бойових завдань Національною гвардією України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. 2020. Т. 81, № 3. С. 185–206.
24. Ліненко О. І. Адміністративно-правове регулювання медичного забезпечення військовослужбовців. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 3. С. 148–157
25. Тробюк Н. Ю., Зінченко В. П. Структура та зміст формування толерантності майбутніх офіцерів національної гвардії України у військових закладах вищої освіти. *Вісник Запорізького національного університету Педагогічні науки*. 2021. № 2. С. 188–196.
26. Кандуєв Д. Історичні аспекти розмежування дисциплінарної та адміністративної відповідальності військовослужбовців на території сучасної України. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 38–43

27. Кривенко Ю. В. Військовослужбовець та доброволець: правовий і соціальний захист. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Т. 1, № 3(28). С. 166–170
28. Бересток Б. П., Verestok V. P. Зміст адміністративно-правового статусу Національної гвардії України: thesis. 2015.
29. Воробйова І. В. Імідж військовослужбовця Національної гвардії України: основні елементи та процес формування. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 4. С. 16–21.
29. Майфат М. А. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України як суб`єкта забезпечення національної безпеки : master's thesis. 2018. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/71705>
30. Дігтяр І. С. Реформування національної гвардії України : thesis. 2016. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/46949>
31. Агапова О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної гвардії України: thesis. 2017. С. 67-71
32. Ктіторов М. Розвиток спроможностей Національної гвардії України в умовах правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2023. № 1. С. 24–31.
33. Горбач Д. О. Національна гвардія України: історія становлення та сучасний стан (порівняльно-правовий аналіз). *Право і безпека*. 2014. № 3 (54). С. 36–43.
34. Аллеров Ю. В. Завдання командного складу Національної гвардії України з управління силами різної відомчої належності. *Честь і закон*. 2017. № 2 (61). С. 4–8.
35. Волуйко О. М., Дручек О. В. Взаємодія Національної поліції України з громадою: нормативні засади. *Наукові праці Національного університету “Одеська юридична академія”*. 2021. Т. 27. С. 36–43.
36. Герасименко В. М. Управління стратегічною діяльністю військових підрозділів національної гвардії України в рамках логістичних

ланцюжків. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69.
URL: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i69.200536>

37. Ільченко О. Роль змі в системі розбудови стратегічних комунікацій. *Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. філологія*. 2021. № 1. С. 57–62.

38. Ковальов І. В., Волобуєв Р. В. Механізм синтезу інформаційно-аналітичного забезпечення Національної гвардії України в умовах надзвичайних ситуацій. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. Т. 3, № 5. С. 120–131

39. Мельничук Р. В. Адміністративно-правове регулювання запобігання корупційним ризикам у діяльності національної поліції України. *Juridical science*. 2021. № 2(104). С. 258–266.

40. Минько О. В., Шаповал О. М., Адамчук М. М. Вплив рівня інформованості органів управління на процес планування службово-бойових дій на сучасному етапі реформування Національної гвардії України. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. № 1(55). С. 189–194.

41. Науменко М. О. Розробка інформаційної підтримки процесів управління внутрішнім аудитом військових підрозділів національної гвардії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 28–36.

42. Саган В. Аналіз підготовки фахівців військових формувань і правоохоронних органів з питань логістичного забезпечення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2021. Т. 26, № 3. С. 127–148.

43. Chuhlata G. Optimization of the process management the integrated supply chain in the system of logistic support military units of the national guard of ukraine. *Pryazovskyi economic herald*. 2021. No. 1(24).
URL: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-21>

44. Тестування як форма контролю та діагностики знань курсантів вищих військових навчальних закладів при вивченні навчальної дисципліни

управління повсякденною діяльністю підрозділів / А. Лазутський та ін. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2020. Т. 17, № 2. С. 190

45. Товма І., Ліпатов І. Оцінювання та прогнозування суспільно політичної обстановки групою цивільно військового співробітництва в інтересах виконання службово бойових завдань національною гвардією України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. 2020. Т. 81, № 3. С. 185–206.

46. Товма Л. Ф., Товма О. А. Управління процесами взаємодії з постачальниками в системі матеріально-технічного забезпечення військових підрозділів національної гвардії України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 210

47. Хижняк В., Шевченко В., Коробка І. Підвищення кваліфікації керівних кадрів державних органів виконавчої влади, що залучаються до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, пов'язаної з авіаційною подією. *Public management*. 2020. Т. 23, № 3. С. 124–141.

48. Міщук А., Міщук М. Загрози національній безпеці України: діяльність упц (мп). *Вісник прикарпатського університету. серія: політологія*. 2023. Т. 1, № 15. С. 43–52.

49. Пилипчук В. Теоретико-правові проблеми подолання глобальних викликів і загроз національній безпеці. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 1. С. 22–31

50. Андрєєва Н. М., Барун М. В. Ресурсно-екологічна безпека, як складова системи загроз національної безпеки України : thesis. 2014. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/36987>

51. Белєсков М. М. Сучасний російський спосіб ведення війни: теоретичні основи і практичне наповнення. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2021. URL: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2021.09>

52. Лисецький Ю. М., Семенюк Ю. В., Павленко Д. Г. Критерії оцінки функціонування механізму державного управління при протидії гібридним загрозам національній безпеці. New impulses for the development of public administration and e-government: research issues. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-147-3-15>

53. Кравчук М. Ю. Адміністративно-правове забезпечення протидії біотероризму: thesis. 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789>

54. Молдованов Д. В., Moldovanov D. V. Фінансово-правове забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики : дисертація : thesis. 2020. URL: https://youtu.be/8wl_nE_o-hM

55. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення : дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2004. 202 с.

56. Якимчук В. Міжнародні стандарти безпеки в Україні : thesis. 2019. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14206>

57. Antonova L., Abdullayev V. Корупція як чинник загрози національній безпеці. *Public administration and regional development*. 2021. № 12. С. 336–355.

58. Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного альянсу / В. Кравченко та ін. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2021, с. 341-346

59. Моделювання інтегрального індексу загрози національної економіки на основі функції Кернела : thesis / Г. М. Яровенко та ін. 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/824>

60. Паталах Д. Безпекові загрози державності України: суть та суперечності подолання : thesis. 2015. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/12>